Мы бідны, уж з діда, прадіда,
То духом хоц будме богаты!
І чести не дайме здоптати,
А віры не зломит нам біда!
(Русенко)

ISSN 1508-5104

DWUMIESIĘCZNIK

СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ

STOWARZYSZENIE ŁEMKÓW

LEMKO ASSOCIATION

Бесіда

ДВОМІСЯЧНИК * РІК XX, Нр 5 (104) ВЕРЕСЕН – ЖОЛТЕН 2008 * КРЕНИЦЯ – ЛІҐНИЦЯ

Минули ся Ватры, де-ж бы мі піти?

Може на Лемківску Творчу Осін?

Бесіда

Часопис Головного Заряду Стоваришыня Лемків

выходит од 1989 рока

посвячений збережыню істориі, культуры і языка Лемків

інформуючий о жытю нашой і братніх нам суспільности

плекаючий вірні надіі прадідів і вітців

В *Бесіді* почуєш смак рідного слова, такого, як передати го треба твоім дітям і внукам

Буд спілучастником і співтворцьом *Бесіды*, бесідуй з *Бесідом*

**Бесідуй, рад, гвар, повідай!
Товды ЛЕМ будеш собом
І шанувати Тя будут Люде**

Чытай Бесіду Внуку і Діду!

(...) Młoda dziewczyna urodzona na „czużynie", czyli na Ziemiach Odzyskanych, mówi: „Urodziłam się w najpiękniejszej wsi, Michałowie". Równocześnie ta dziewczyna zdaje sobie sprawę, że jej korzenie są gdzie indziej, że jej dziadkowie pochodzą z Florynki. W świecie idei, poezji – jak we śnie – wciąż utrzymuje się więź z rzeczywistością ziem łemkowskich.

Dr Helena Duć-Fajfer, *Atrakcja i obciążenie* (інтервью) ст. 6

(...) Омылил єм ся! Щесливо єм ся омылил. І дай, Боже, мылити ся так дале, хоц на віру чловечу в понадчасове добро свого народу падат тін. Але осмыслят она, несе радісну покору, несе нову силу, каже положены по собі рукы зас двигнути горі...

Петро Трохановскій, *Дай Вам, Боже, здравя!*, стор. 10

Такы то были і сут нашы, лемківскы долі. Ци будут ліпшы – хыбаль не барз, але духом падати не мож. Звертал єм ся выжше о поміч в зберіганю лемківской історіі і традиціі. На закінчыня хочу звернути увагу на приклад такой діяльности. Адам Барна в цінній книжці: *Кавальчык тернистой історіі села Чорне на Лемковині 1870-1970*, дал приклад тому, як дуже може записати єден чловек.

Богдан Горбаль, *Лемковина...* стор. 12

При благословліню, як все, заплакали сой бабы, родиче, та і Молодому ся прикро зробило, же так над ним плачут, але же і більшіст гости змогло і сыза ся ім вказала, то ня барз потішыло – неє іщы так зле з нашыма серединами. Нашы Лемкы все были мягкы і цілий час сут, хоц всяди трублят, же знечулиця запанувала над світом. Та може і запанувала, але іщы, дякувати Богу, не над Нашым Світом.

Галіна Малецка, *Таке веселя рідко ся трафлят...*, стор. 16

(...) Душа Никыфора была аскетычна, выполнена радістю і больом, така, як душа каждого Лемка, Русина.
Його малярство одзначат ся декорацийнов виразністю рысунку, деликатным вычутьом кольорыту, рытмічністю, контрастовістю фарб.

Ілона Андрашко, *„Діалоґ медже культурами"*, стор. 20

НИКЫФОР: (*одганяючы діти палицьом*) А пішли вы одталь, пішли!
КУРАЦИЮШКА: (до КУРАЦИЮША): Patrz pan. A ten znowu tutaj. A słyszałem, że wysiedlili go na Ziemie Odzyskane.
КУРАЦИЮШ: A wysiedlili, proszę szanownej pani, wysiedlili. A wrócił z powrotem. Bez pozwolenia, proszę pani. Samowolnie.

Андрий Копча, *Малювати, малювати*, стор. 23

На передній стороні окладинкы: *Минули ся Ватры*,
Фото: Мирослав Воргач

На задній стороні окладинкы: *В поклоні Никыфорови*,
фото: Петро Басалыґа

Новины, не новины – не лем з Лемковины

♦ 1 липця 31 діти з Ґміны Устя Рускє закінчыло свій тыжньовий побыт над морйом (Ґданьск). Тоту атракцию на самым порогу вакаций орґанізував дітьом Православний Осередок Милосердя Перемышльско-Новосандецкой Єпархіі в Ґладышові, ведений через о. Аркадия Баранчука.

♦ 2 липця в Домі Народных Меншын в Празі (є такій!) отворено выставу *Мы, Русины*. Орґанізівали ю містецкій пряшівскій одділ Русиньской Оброды і Музей Русиньской Культуры в Пряшові.

♦ 7 липця в Квебек (Канада) на 32 засіданю Президиі Сьвітового Нашліdства до списку UNESCO вписано дві памятковы святыні Пряшівщыны – Церков Св. Миколая в Бодружалю і Церков Св. Арх. Михаіла в Ладоміровій.

♦ 11-12 липця в Ганчовій, Высовій та на Святій Горі Явір проходили празднуваня Св.св. Петра і Павла, получены з одзначаньом 2000-літя народжыня Апостола Народів. Торжества возглавляло аж штырьох єрархів, в тым двох зо заграниці.

♦ 16-17 липця в Креници двократно (на курортным намістю та в концертовій сали Головной Пиялні) выступил Молодіжний Фольковий Ансамбль „Лемко-Тавер" з Ґожівщыны.

♦ 18-20 липця в Ждыни проходила XXVI Лемківска Ватра, звана Святом Лемківской Культуры. Найвекша імпреза на Лемковині, хоц дале лемківском є лем з назвы, остатньо здає ся в деякых аспектах осмыслювати до чого была покликана.

♦ 25-26 липця Стоваришыня Любителів Лемківской Культуры в Сшельцах Краєньскых орґанізувало XVIII Лемківску Ватру в Лугах. На імпрезі домінували україньскы ансамблі, в тым з України, пред- і закарпатской.

♦ 26-27 липця Музей Лемківской Культуры в Зындрановій при нагоді свого дорочного свята одзначал 40-літя істнуваня. Прото і попри – богатшым нич все – проґрамі прозвучало дуже святочных поздоровлінь для заложытеля Музею і долголітнього його опікуна Федора Ґоча.

♦ 26-27 липця в Миковій орґанізувано Фестиваль Русиньской Культуры посвячений памяти Енди Воргола, якого родиче одтале веміґрували до Америкы. Свято было тым паче святочне, што того рока припадат 80. річниця народжыня короля поп-арту.

♦ 27-28 липця креницка православна прафія празднувала свій кєрмеш. Попри прекрасно зміненій сценериі прицерковного обытя, атракцийом были дві выставы – фотоґрафіі Т. і П. Басалыґів та старых книжковых выдань, яка має быти зачатком музею.

♦ 1-2 серпня Стоваришыня Лемків орґанізувало в Михалові XXVIII Лемківску Ватру на Чужыні. Того рока одбыла ся она під гослом 90. річниці Руской Народной Республикы Лемків (шырше чытай на сторонах 13-15)

♦ 8-10 серпня в Кривянах при Стропкові проходил XV Верхньоторискій Фолькльорний Фестіваль. Гордістю орґанізаторів є континуация фестівалю попри противностях сьвіта (пред двома рокамы од злочынной рукы згоріл місцевий музей і попри ним част сцены в амфітеатрі).

♦ 9 серпня в Сваляві на Підкарпатскій Руси одбыла ся конференция посвячена Медженародному Дню Охороны Корінных Народів Сьвіта, котрий был оголошений Ґенеральном Ансамблейом ООН в 1994 р. Домінантом конференциі была справа статусу Русинів в Україні.

♦ 9 серпня в Камюнці на Спишы проходил Ден Звыків і Традиций Села Камюнка. В виді малой ревізиты (камюньскій „Барвінок" гостил того рока на креницкым Бієнале і на михалівскій Ватрі) выступил на святі зо словом і пісньом Петро Трохановскій.

Церков і Дім Культуры в Камюнці.

♦ 17 серпня в Пивничній одбыло ся IX *Вересиско* – стріча польскых, словацкых і лемківскых поетів і творців культуры. Нас репрезентували: О.Дуць-Файфер, Ю. Дошна і Ю.Харитун (Словация).

♦ 24 серпня закінчыли ся суспільны консультациі в Ґміні Устя Ґорлицкє (Рускє) однісні введіня на придорожных таблицях лемківскомовных назв сел (шырше чытай на стор. 5 і 10).

♦ Од 29 серпня до 2 вересня Лемківскій Фольковий Ансамбль „Серенча" перебывал в Мароку. Головний концерт дал на Imilchil Festival в Высокым Атлясі.

♦ 30 серпня, на пращаня вакаций, Кружок СЛ в Пшемкові орґанізувал танцувальну забаву. Як все, не ограничено ту ся лем до обычайной веселости, а дано людям шувну жменю народной, патріотычной пожывы.

Łemkowie nie chcą już używać polskich imion

Jeszcze dwa lata temu starosta Festiwalu Kultury Łemkowskiej – Łemkowskiej Watry miał polskie imię Piotr Czuchta, a prezes Zjednoczenia Łemków nazywał się Stefan Hładyk. Od mniej więcej roku Piotr jest Petrem, a Stefan Sztefanem. To wynik starań Łemków o przyspieszenie realizacji ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym.Łemkowie chcieli też przywrócenia nazw miejscowości w ich języku. Właśnie rozmowy o tej sprawie były głównym tematem tegorocznej Watry, która dopiero co zakończyła się w Zdyni. (...)

– Jest to święto niezmiernie ważne dla wszystkich ceniących tradycję i pamięć – mówił Dymitr Rydzanicz, łemkowski wójt Uścia Gorlickiego.

Pamięć to przede wszystkim wspomnienia z tragicznych losów Łemków w czasie ich deportacji na tzw. Ziemie Odzyskane w 1947 r. w ramach akcji „Wisła". Pod krzyżem i obeliskiem upamiętniajacym to wydarzenie, ksiądz prawosławny z Gładyszowa Arkadiusz Barańczuk i ks. proboszcz greckokatolicki z Wysowej Dariusz Gliniewicz w asyście hierarchów obu Kościołów odmowili panachydę – modlitwę żałobną o wieczny spokój tych, którzy musieli opuścić swoją łemkowską ojczyzne.

Sztefan Hładyk, co mu się w minionych latach nie zdarzało, podkreślił pomoc władz samorządowych i państwowych w odnawianiu zaniedbanych cmentarzy i cerkwi. Mówił też o wprowadzeniu do szkół języka ukraińskiego z dialektem łemkowskim. (...) (Jerzy Wideł, *Gazeta Krakowska/ Nowosądecka*, 21 lipca 2008)

Sklejanie Beskidu

(...) Legnicznin Michał Warchił skleja modele cerkwi łemkowskich, które są mu szczególnie bliskie, a także huculskich, bojkowskich i słowackich.

Najpierw zbudował tę, która stoi w skansenie w słowackim Bardejowie. Gościł w Świdniku na Dniach Kultury Rusińskiej i tam kupił książkę. Zawierała dokumentację techniczną bardejowskiej cerkwi: długość, wysokość, szerokość. Te dane umożliwiły mu wykonanie dokładnego modelu pomniejszonego do odpowiedniej skali.

Prototyp trafił do śmieci, ale kolejne modele były coraz doskonalsze. Do dziś Michał Warchił zbudował z drewna około 30 cerkiewek.

(...) Warchiłowi najbliższa jest świątynia w Krempnej (bo w tej wsi się urodził). Jest trójdzielna, na wzór świątyni jerozolimskiej. (...)

Świątynia w Uluczu (jeszcze z drewna oprawianego toporem) dziś jest muzeum. Cerkiew w Nowej Wsi już nie istnieje. Spłonęła w latach 70. nie ma też cerkwi w Pętnej, Nieznajowej, Czertyżne... Dziś można je zobaczyć na fotografiach lub na legnickim os. Kopernika.

Zapach drewna, blask świec, opary przez lata palonego kadzidła – tego klimatu nie da się odtworzyć w miniaturze. Ale Michał Warchił go dobrze pamieta.

– Kiedy siadam przy swoim warsztacie, choć widok mam na betonowe blokowisko, myślami jestem na Łemkowynie. Wspominam ludzi, przyrodę, powietrze. Myślę o Krempnej, gdzie mieszkałem do wysiedlenia. Pamiętam naszą chyżę, ją też wykonałem w drewnie. Dziś domu już nie ma. Bo o ile o cerkwie dziś dba się coraz bardziej, budownictwo tradycyjne zanika w szybkim tempie. Często w myślach pojawia się też mój ojciec Andrzej. To po nim odziedziczyłem miłość do drewna. On tak jak ja lubił się nim bawić i tworzył z niego różne rzeczy – opowiada. (Honorata Rajca, *Konkrety*, 23 lipca 2008)

Ognisko nie gaśnie

– Tęsknię za ojczyzną, z której zostałem wypędzony. Minęło 40 (??? – Red. „Besida") lat, a ja ciągle nie czuję się tutaj jak u siebie, choć pogodziłem się z tym, że spędzę w Trzmielowie resztę życia – twierdzi Jan Woźniak, uczestnik tegorocznej Watry. (...)

Michałów – niewielka wieś pod Chocianowem. Właśnie tutaj od końca lat 70. odbywa się Festiwal Kultury Łemkowskiej, na który ściągają rzesze Łemków z różnych stron globu. Poczatkowo Watra miała charakter imprezy kameralnej. Były to luźne spotkania przy ognisku w różnych miejscach wokół Michałowa. Formę znaną dziś – przeglądu twórczości łemkowkiej – przybrała w 1985 roku, a zasadniczo zmieniła się na początku lat 90. Jej organizację przejęło Stowarzyszenie Łemków. Wówczas na polanie w Michałowie zaczęły się pojawiać zespoły z całego świata, a czas trwania imprezy wydłużył się do dwóch – trzech dni.(...)

– Przyjechałem ze Słowacji. To już moja szósta Watra. W Michałowie co roku spotykam grono znajomych. Większość z osób, które widzi pan tutaj, to ludzie mający za sobą już co najmniej kilka wizyt na Watrze – opowiada Jan Caperek.

Tę opinię potwierdziło wielu innych uczestników przeglądu.(...)

Główne obchody Łemkowskiej Watry na Obczyźnie rozpoczęły się od tradycyjnego złożenia kwiatów pod tablicą upamiętniającą akcję „Wisła", w ramach której spora część Łemków trafiła na Dolny Śląsk.(...)

Potem nastąpiły krótkie przemówienia oraz refleksje, którymi dzielili się z uczestnikami zaproszeni goście. Wszyscy w skupieniu wysłuchali hymnu Narodowej Republiki Łemkowskiej. Przygladając się twarzom Łemków wyspiewujących kolejne frazy hymnu zauważyłem wypisaną na nich tęsknotę za utraconą państwowością i nostalgię wynikającą z rosiania po całym świecie.

Tradycyjnego rozpalenia ogniska, zgodnie z wielowiekową tradycją, powinien dokonać najstarszy mieszkaniec Michałowa. Niestety, ze względu na stan zdrowia, nie mógł tego zrobić i zaszczytna rola w zastępstwie przypadła Janowi Haburze.

Potem na scenie pojawiła się „Łastiwoczka" z Przemkowa. Kolejne zespoły, nie tylko z Polski, ale także z Rosji oraz Słowacji, konertowały aż do niedzielnego rana.(...)

Epizod histori

Łemkowie jeden jedyny raz w dziejach mieli swoje własne państwo, w latach 1918-1921. Powstało ono po rozpadzie cesarstwa Austro-Węgier i nosiło nazwę Ruska Narodowa Republika Łemków. Państwo było zorientowane prorosyjsko. Władze republiki odmawiały podpisania unii z Zachodnioukraińską Republiką Ludową. Republika Łem-

kowska po kilku dniach została zlikwidowana, co potwierdził traktat ryski. Od tego czasu Łemkowie są jednym z narodów bez własnego państwa, podobnie jak Baskowie w Hiszpanii czy Kurdowie w Turcji, Iraku, Iranie i Syrii. (Konrad Kaptur, *Konkrety*, 6 sierpnia 2008)

Śmieszy mnie trochę owa hymniczna górnolotność Autora (z podpowiedzi kogoś z Łemków?), ale przy tym i łaskocze. Jednakowoż tak niewiele nam zostało, że moja próżność nie będzie mi może za złe poczytana.

Hańczowa przeciwna łemkowskim nazwom?

W gminie Uście Gorlickie trwają referenda w sprawie podwójnych nazw miejscowości. Pod tablicą z nazwą główną miejscowości może być nazwa dodatkowa w języku łemkowskim. (...)

W Hańczowej już odbyło się referendum. Uczestniczyło w nim 116 osób. Za podwójnymi nazwami opowiedziało się 29 głosujących, przeciw – 85, dwa głosy były nieważne.

– Prowadząc bar w Hańczowej, mam kontakt z ludźmi i znam ich opinie. Nie spodziewalem się, że będzie inaczej. Osadnicy mają kompleksy i boją się Łemków. Dlatego głosują przeciw (...) – mówi Roman Moklak z Hańczowej.(...)

Dodaje jednak, że podwójne nazwy powinny być. – Bo czymże innym możemy się pochawlić ludziom na zewnątrz?

– Nie byłam na referendum, bo nie mogłam. Głosowałabym na pewno za. Ale sądzę, że mój głos miałby niewielkie znaczenie, bo wiem, że większość mieszkańców jest przeciw (...) – dodaje Tekla Szafran. (...)

Tuż przed zamknięciem wydania dotarły do nas wyniki głosowania w Blechnarce, gdzie do udziału w referendum zgłosiło się dziwięciu mieszkańców i wszyscy zagłosowali za umieszczeniem dwujęzycznych tablic – polskich i łemkowskich. (...) (EB, *Gazeta Krakowska / Nowosądecka*, 22 sierpnia 2008)

Temat zaczyna już być nudny (w sensie argumentów, nie istoty sprawy), więc krótko. Nie dziwię się Polakom, tym „przeciętnym", znam ich chorobę. Dziwię się „naszym"! ...Ale – jacy przywódcy, taka i reszta. ...Aha! Niski Wam ukłon, Blechnarczanie!

Bleskový rozhovor s ...

Olenou Papuga, poslankyňou Národného zhromaždenia Srbskej republiky.

— *V úvode rozhovoru dovoľte, aby som Vám srdečne a úprimne zablahoželal k zvoleniu za poslanca. Môžete čitateľom nášho periodika v krátkosti priblížiť atmosféru volieb v Srbsku?*

— V Srbsku sa 11. mája 2008 konali voľby na všetkých úrovniach, t.j. miestne, parlamentné do autonómnej oblasti Vojvodina a aj do parlamentu Srbskej republiky. Strana, za ktorú som kandidovala, sa volá Liga sociálnych demokratov Vojvodiny, ktorá 14. júla oslávila 18 rokov svojej existencie. Jej členom som od začiatku.

— *Viacerí Vás na Slovensku poznáme ako pedagogičku, novinárku alebo občiansku aktivistku. O Vašich politických ambíciách sme však nevedeli. Môžete nám priblížiť Vašu doterajšiu politickú činnosť?*

— Najprv sme sa angažovali na protivojnových aktivitách, ktoré boli aktuálne počas bojov v Chorvátsku, Bosne a Hercegovine. Organizovali sme protivojnové mítingy a ostro odsudzovali násilnú mobilizáciu, ktorej obeťou boli aj Rusnaci. (...) Po demokratických premenách po 5. októbri 2000 som sa vrátila do redakcie Ruského slova, kde som pracovala ako novinárka. Vzdelaním som učiteľ rusínskeho jazyka a literatúry. Niekoľko rokov som učila na sobotných školách v Belehrade, v škole Cyrila a Metoda. Okrem toho som sa angažovala aj v Lige sociálnych demokratov Vojvodiny, kde som od roku 2005 členkou jej predsedníctva. Rusnaci od začiatku podporovali túto stranu a jej politiku, pretože je to občianska strana a jej predseda Nenad Čanak je známy ako bojovník za práva menšín. Strana mala od r. 2000 až do r. 2008 predsedov autonómnej oblasti Vojvodina, boli nimi Nenad Čanak a Bojan Kostreš. Počas ich predsedníctva práva národnostných spolkov vrátane rusnackych sa výrazne zlepšili. Dostali slušné finančné prostriedky na vzdelávanie a informovanie.

Vo volebnej kampani pred poslednými voľbami, lídri Ligy sociálnych demokratov vrátane mňa a druhých kandidátov strany, navštívili všetky mestá a obce, kde žijú Rusnaci. Výsledkom tejto kampane bolo, že Rusnaci vo veľkom počte podporili našu stranu. Na všetkých zhromaždeniach som sa z tribúny prihovárala po rusínsky, lebo v našej strane je to bežné a od založenia tejto strany všetky dokumenty, členské preukazy, predvolebné materiály ako aj noviny Slobodná Vojvodina, sa tlačia v piatich jazykoch, samozrejme aj po rusínsky. Vo volebnej kampani naša strana, Liga sociálnych demokratov Vojvodiny, na republikovej úrovni bola na volebnej listine strany „Za európske Srbsko – Boris Tadič", a získala päť mandátov. Jeden z týchto piatich mandátov som získala aj ja. (...)

Čo sa týka iných mojich aktivít v parlamente, som členkou výboru pre vzdelanie a výboru pre národnostné menšiny. Hneď na začiatku som napísala žiadosť mandátnemu výboru, aby mi vydali poslaneckú legitimáciu v rusínskom jazyku, na čo mám právo podľa srbskej ústavy. Aktuálne takúto legitimáciu vlastním.

V súčasnosti som prerušila prácu novinárky v redakcii Ruského slova a pochopiteľne sa naplno venujem práci v parlamente Srbskej republiky.

— *Ako hodnotíte aktuálnu situáciu menšín v Srbsku?*

— Veľmi chcem pochváliť, že nová srbská vláda vytvorila ministerstvo pre ľudské a menšinové práva, ktoré doteraz neexistovalo. Štátny tajomník na tomto ministerstve, môj stranícky kolega, bol hosťom na rusínskej kultúrnej manifestácii „Kocurska žatva". Prvý zákon, ktoré bude iniciovať ministerstvo, bude zákon postavení národnostných menšín, čo bezpochy-

by vytvorí právny rámec k zlepšeniu situácie menšín v Srbsku.

— Ďakujem veľmi pekne za rozhovor.

(-jl- www.rusyn.sk, 29.07.2008)

Вернули ся з Михайлова а ідуть – до Нікозії

Хто? Коли?... Дізнате ся вшытко по порядку. Іде о успішный дїтьско-молодежный фолклорный колектів ШАРІШ при Основній умелецькій школї М. Мойзеса в Пряшові. Также центер мають в тім домі, де єм ся я народив пред 55 роками, але то лем на окрай. (...)

Недавно ся вернув із выступлїня на Лемківскій ватрі на чужынї в Михайлові (Польско), де нашых братів-Лемків по войнї насилно перестїговали „за колектівну вину", хоць были без вины, на северно-западны землї по Нїмцях. Але тримлють ся там все як Лемкы, утримують і розвивають свої звыкы, традіції, фолклор, культуру, мають в почливости свій лемківскый (русиньскый) язык, можуть быти прикладом про нашых Русинів, котры жыють на своїх родных землях під Карпатами уж немало сторіч. А то даяк не видно на нашых фолклорных фестівалах на Словеньску. (...)

На тоту культурну каждорічну акцію з великов радостёв кличуть фолклорный коектів *Шаріш*, бо він мать у своїм репертоарї главно прекрасны русиньскы народны співанкы. А котре серце бы они не потїшыли? Так потїшыли і многых навшівників Ватры 1. – 3. авґуста 2008. Обдивлям тот колектів і ёго ведучого Йозефа Пірога, же каждорічно несуть русиньску культуру міджі Русинів пару сто кілометрів од дому. Калап долов, а то уж по девятый раз... (...)

17. – 24 авґуста Словеньско і словеньску культуру, але і русиньску культуру на Словеньску, буде презентовати праві споминаный колектів Шаріш на Міджінароднім фолклорнім фестівалї в Нікозії. (...) (Александер Зозуляк, *Народны Новинкы*, 6 авґуста 2008)

Komentarze: pt

Atrakcja i obciążenie

(Tygodnik Powszechny, Nr 29, 20 lipca 2008)

Helena Duć-Fajfer: Przyjmowanie nacjonalistycznej perspektywy utrudnia patrzenie na świat i rozumienie historii. Trudna historia nie była w końcu jedynie udziałem Łemków. ***Rozmawiała Małgorzata Nocuń***

Małgorzata Nocuń: Co łączy dziś Łemków?

Helena Duć-Fajfer: Łemkowie są mniejszością etniczną, a nie jedynie etnograficzną. To, co ich łączy, wypływa więc z tożsamości. Pierwszy element to poczucie więzi z ziemią, Łemkowie mówią, że jadą do siebie: w góry, na „Łemkowynę". Kolejny to świadomość wspólnych doświadczeń historycznych, np. Akcji „Wisła". Podtrzymywane są także tradycje kulturowe: język, obyczaje, religia.

Po 1947 roku Łemkowie zostali pozbawieni tożsamości lokalnej. Czym można ją dziś zastąpić?

Łemkowie są społecznością diasporyjną. Nauczyli się myśleć koncepcyjnie, nie lokalnie. Świadomość lokalna charakteryzuje typ myślenia bezrefleksyjnego: jestem stąd, żyję tak, jak żyli moi przodkowie, zajmuję się tym, czym zajmowali się oni. Wśród starszego pokolenia Łemków przesiedlonych na Ziemie Zachodnie wciąż funkcjonuje kategoria „obczyzny" – cierpią, bo żyją na obcej ziemi. Ale młodzi, którzy urodzili się na Ziemiach Odzyskanych, mówią już, że żyją u siebie. Mają poczucie więzi z terenami zamieszkiwanymi przez ich przodków, lecz jest przecież codzienność, która dokonuje się w miejscu, w którym się mieszka. Młoda dziewczyna urodzona na „czużynie", czyli na Ziemiach Odzyskanych, mówi: „Urodziłam się w najpiękniejszej wsi, Michałowie". Równocześnie ta dziewczyna zdaje sobie sprawę, że jej korzenie są gdzie indziej, że jej dziadkowie pochodzą z Florynki. W świecie idei, poezji – jak we śnie – wciąż utrzymuje się więź z rzeczywistością ziem łemkowskich.

Czy młodzi ludzie czują się dziedzicami tej kultury, chcą ją poznawać?

Są różne grupy młodych Łemków. Bycie Łemką jest traktowane jak pewnego rodzaju atrakcja, ale też obciążenie wiążące się z emocjami przekazywanymi przez rodziców. Spytałam młodych ludzi, czy zależy im na odzyskaniu majątku historycznej „Ruskiej Bursy", organizacji, która odpowiadała za kształcenie Łemków w duchu patriotyzmu, a dziś jej mienie należy do Skarbu Państwa. Odpowiedzieli, że tak. Ich przywiązanie do tradycji jest widoczne, objawiło się także w walce o przywrócenie łemkowskich nazw w miejscowości Bielanka w Beskidzie Niskim (młodzieżowa organizacja „Czuha" chciała, by pisano je w dwóch językach: po polsku i w języku łemkowskim). W Czarnej, gdzie zapłonęła pierwsza watra, młodzi ludzie organizują dziś „Bursackie lito", ze śpiewami, recytacją poezji łem-

kowskiej i konkursami wiedzy o Łemkach. Na filologii łemkowskiej, gdzie wykładam, nie uczymy języka awansu społecznego, a jednak przyciągamy pasjonatów. Łemkowie nie wybierają tego kierunku przypadkowo, a są także Polacy interesujący się kulturą łemkowską – mam studentkę polskiego pochodzenia, która marzy, by uczyć języka łemkowskiego.

Jak młodzi Łemkowie patrzą na trudną historię, choćby na wydarzenia Akcji „Wisła"? Czy są to pokolenia, w których pamięć o bólu wysiedleń się nie zachowała? Umieją wybaczyć?

Zdarza się, że ta młodzież jest o wiele bardziej otwarta, wydawałoby się: nieobciążona. Mówi: dość już tej martyrologii, musimy iść dalej. Jednak wielokrotnie okazuje się też, że młodzi ludzie potrafią być ostrzejsi w sądach niż ich dziadkowie, którzy tragiczne wydarzenia rzeczywiście przeżyli. Zdarzają się łemkowscy nacjonaliści. Przyjmowanie nacjonalistycznej perspektywy utrudnia patrzenie na świat i rozumienie historii. Trudna historia nie była w końcu jedynie udziałem Łemków.

Jednak wspomnienie o Akcji „Wisła" nieść będzie chyba każde pokolenie. Urodziłam się po tym wydarzeniu, a pamięć o nim we mnie żyje. Kiedyś pewien Ukrainiec powiedział mi: już po nas, Akcja „Wisła" nas zniszczyła. Protestuję przeciwko takiemu myśleniu, doświadczenia historyczne nie mogą nas niszczyć.

Najbardziej obiegowa opinia o Łemkach mówi, że są podzieleni na opcję „ukraińską" i „łemkowską".

W ustawie o mniejszościach narodowych z 2005 roku zostało podane – obowiązujące dziś – pojęcie mniejszości narodowej. Łemkowie zostali zdefiniowani jako mniejszość etniczna. Z punktu rozumienia istoty łemkowskości ci, którzy przyjęli świadomość ukraińską, są Ukraińcami pochodzenia łemkowskiego. Ich sposób pojmowania siebie odnosi się do uniwersum ukraińskiego: mówią po ukraińsku. Łemkowie – budujący tożsamość na bazie swojego etnosu – są grupą, która w spisie ludności podała: jesteśmy Łemkami (ponad 5800 osób).

Kilka lat temu na Watrze usłyszałam, że nauczanie języka łemkowskiego to druga Akcja „Wisła". Z punktu widzenia nacjonalizmu ukraińskiego, którego korzenie sięgają XIX wieku, Łemków stworzyli Polacy, by przeciwdziałać Ukraińcom. Kierując się tak absurdalnym myśleniem, popieranie Łemków rzeczywiście może się wydawać działaniem antyukraińskim.

Jakie stereotypy o Łemkach są warte sprostowania?

O jednym już powiedzieliśmy, czyli o podziale na Łemków o tożsamości ukraińskiej i łemkowskiej.

Funkcjonuje obiegowa opinia, że Łemkowie jako grupa etniczna wykształcili się dopiero współcześnie, wcześniej była to kultura chłopska. Oczywiście, bazą była kultura chłopska, natomiast Łemkom wcześnie udało się wykształcić warstwy inteligenckie, dlatego – w przeciwieństwie do sąsiednich Bojków – ich etnos zaczął się kształtować. W czasach przedrozbiorowych dobra zasiedlone przez Łemków należały do biskupów krakowskich. Stereotyp mówi, że katolicyzm niszczył odmienność. Rzeczywiście, pojawiały się konflikty pomiędzy Kościołem a Łemkami, ale jednocześnie biskupi dbali o swoich poddanych. We wsiach zakładane były szkoły ludowe, łemkowskie dzieci wysyłano do miast, by kontynuowały naukę.

Przez cały okres PRL nie uznawano tożsamości Łemków, podobnie jak innych małych grup etnicznych, np. Ormian. Akcja „Wisła" miała na celu ostateczną likwidację UPA – co oczywiście było czystą propagandą, lecz właśnie w związku z tym niektórzy utożsamiają dziś Łemków z Ukraińcami.

Dr Helena Duć-Fajfer jest łemkowską poetką, pracownikiem naukowym UJ i Akademii Pedagogicznej w Krakowie (założycielką kierunku filologia łemkowska na tej uczelni).

Prawosławna Cerkiew p.w. św. Archanioła Michała w Sokołowsku

Zbudowana przez Bractwo św. Włodzimierza w latach 1899-1901. (...) Służyła jako miejsce modlitwy licznie przybywającym do ówczesnych zakładów leczniczych w Görbersdorf kuracjuszom do 1939 roku. Podczas II wojny światowej wyposażenie cerkwi wywieziono w nieznane. Po wojnie funkcjonowała jako kostnica – prosektorium. Następnie porzucona i dewastowana. W latach 1980 – 1996 stanowi własność prywatną i jest użytkowana jako dom letniskowy. Wykupiona staraniem Parafii św. św. Cyryla i Metodego we Wrocławiu 16.VIII.1996 r. została wyremontowana i uzyskała cerkiewne wyposażenie i polichromię. 10. XI. 2001 r. obchodzono setną rocznicę poświęcenia cerkwi z udziałem J.E. Abpa Jeremiasza. Dzisiaj cerkiew stanowi unikatowy zabytek regionu dolnośląskiego i główną atrakcję Sokołowska. (...)

Parafialny Ośrodek Miłosierdzia w Domu św. męczennicy wlk. ks. Elżbiety w Sokołowsku, ul. Parkowa 4, 58-350 Mieroszów, tel. 074/845 10 99; 695 549 778 (...) W Ośrodku organizujemy obozy wypoczynkowe, rekolekcje, sympozja, warsztaty ikonograficzne, spotkania integracyjne dla rodzin, warsztaty teatralne, górskie rajdy turystyczne. (...)

Фольдер надіслал нам п. Митро Русинко, якій того літа враз з групом Стоваришаків з Ліґниці одвиділ Соколовско к/Валбжыха і рекомендує інчым скорыстати з такой можливости. (ред.)

ГАЛІНА МАЛЕЦКА

Американе хотят бесідувати по лемківскы.

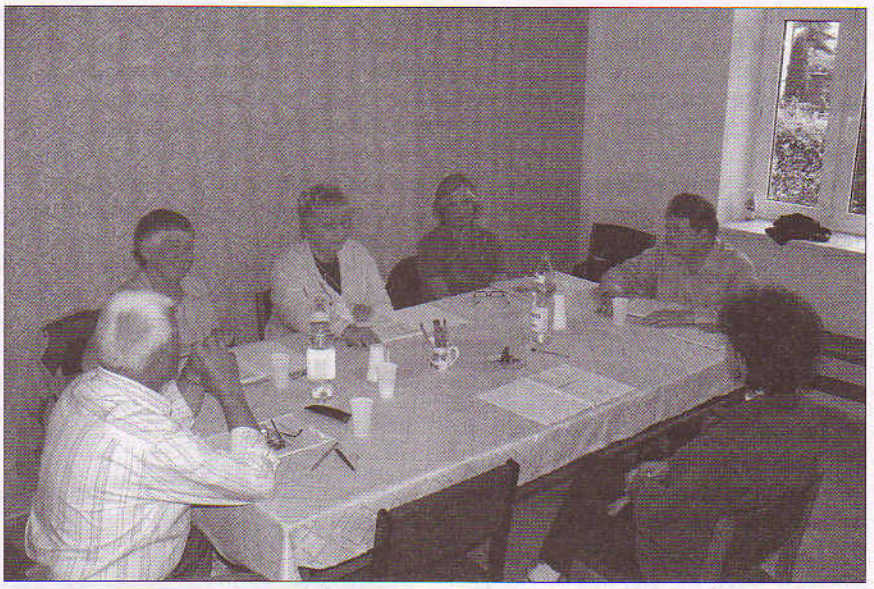

Пару Американів з лемківскыма коренями постановило ся вчыти лемківского языка і Карпато-Русиньскє Товариство выслало іх до нас, на Лемковину.

На нашу пропозицию приіхали до Ґорлиц 11 липця, бо наступного дня, на Петра і Павла, были плянуваны великы урочыстости на Горі Явір, та най бы си посмотріли як ся в нас цікаво жыє.

В неділю рано наступного дня зас взяли сме іх до церкви і хыбаль добрі ся помолили, кєд ім тота наука так добрі пішла.

Я тіж ся зачудувала, же так добрі было, бо як ня выбрали на свою учытельку деси в зимі, то не было мі до сміху. Нераз мала єм з нима до чыніня і памятала єм як тяжко было ім лем выречы хоцбы „Дай Боже здоровя!", а навчыти ся тото на памят выдавало ся неможливым. Не жебы такы барз тупы были, бо кєд іх дідове мали тоту величезну одвагу поіхати так далеко в незнане, та штоси ім мусіли переказати в ґенах, але тот наш язык направду для хих не єст легкій.

Прирыхтувала єм дост гідні материялу до вчыня і з помочом діти награли сме і плыту CD, жебы ся тіж дома сами вчыли.

Допровадили сме тіж кавалец Руской Бурсы до порядку, бо то там і то не припадково, тото школіня мало быти. В тім році акурат будеме святкувати сотну річницю єй існуваня, та най наша Бурса вертат зас до жытя по сто роках.

Дост ся наша Бурса наслухала стуканя – по сім годин денно і так без десят дни. Познавали нашу культуру, співали нашы пісні, бесідували як знали і писали кирилицьом – тіж. Певно нееден ґазда выглядал менше зморений як вертал з ораня, як они по такым дни наукы.

Вчыли ся тіж печы тертяникы на капустяных листях, робили масло, смотріли як ся варит кєселицю, а пак не лем прібували, але си добрі повечеряли.

Поіхали барз задоволены, хотят зас вертати, а і дома дале ся вчат, жебы не забыти. Шкода кус, же іх родиче забыли іх навчыти по нашому, то не мусіли бы ся тепер так морити.

Знимкы: **Андрий Малецкій**

На знимці горі: Ученикы з свойом учытельком – Галіном Малецком.

Знимка на пращаня. Перша од лівой страны – Ненси Ревак, долголітня проводырка екскурсий на Лемковину; третя – учытелька і авторка допису – Галіна Малецка. (Ред.)

40 років Музею – Скансену Лемківской Культуры в Зындранові

Тоту гарду річницю мали мы уж нагоду святкувати на дорочным святі Музею *Од Русаль до Яна*, яке остатніма роками проводит ся кінцьом липця (того рока – 26-27 липця).

Та „правдиве" 40-літя припадат на 18 серпня. В тот акуратні ден, Господнього рока 1968-го во дворі з 1860 рока, што належал колиси до Теодора Кукелы, прадіда Теодора Ґоча торжественно отворено Музейну Ізбу. Для туристів же удоступнено ю од вересня. І з тым вересово-фіялковым пізным літом 1968 рока зачала ся епопея значена днес уж чотырдесятьома долгыма роками.

І заправды є то епопея, і не дал бы ю ту рады описати, *на звиточку тым вшытк(о) бы не скликал стильос мій скромний* – як повіл пред пятьома столітями Павел Русин. Не был єм ни при народинах, не причынил єм ся такой ничым за тых чотырдесят років ґу тому ділу. Але оне тямлю, тото знам, же вмістило ся в тых рокох вельо труду, вельо страплінь, і – в конечным вышлідку – вельо радости.

Хтоси повіл: *Вітчызну кохаме не зато же є велька, але зато же наша.* На сьвіті є соткы велькых скансенів. Але тот, в Зындранові, хоц невеличкій, є – наш. І за тото – же є, хоц тяжко му было быти, Комуси належний низкій поклін, глубока, щыра всенародна вдячніст! (ПеТро)

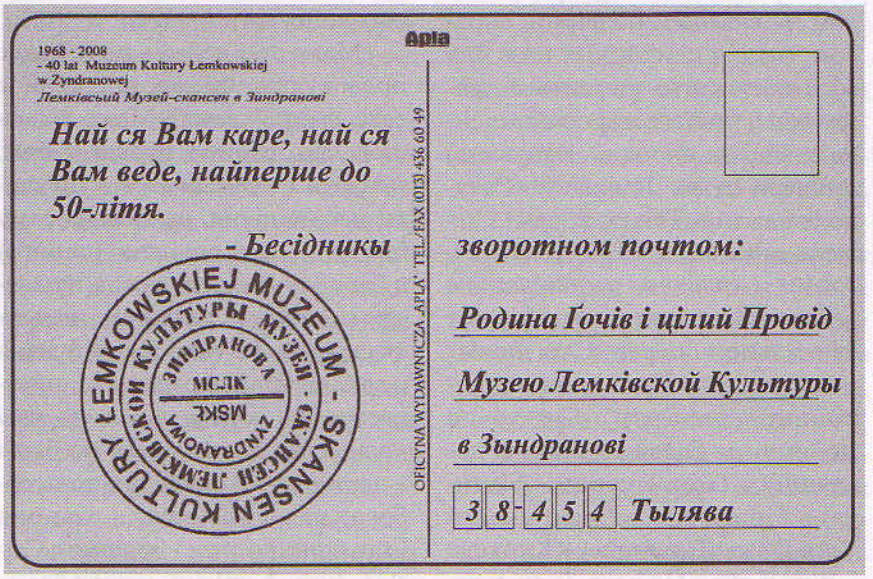

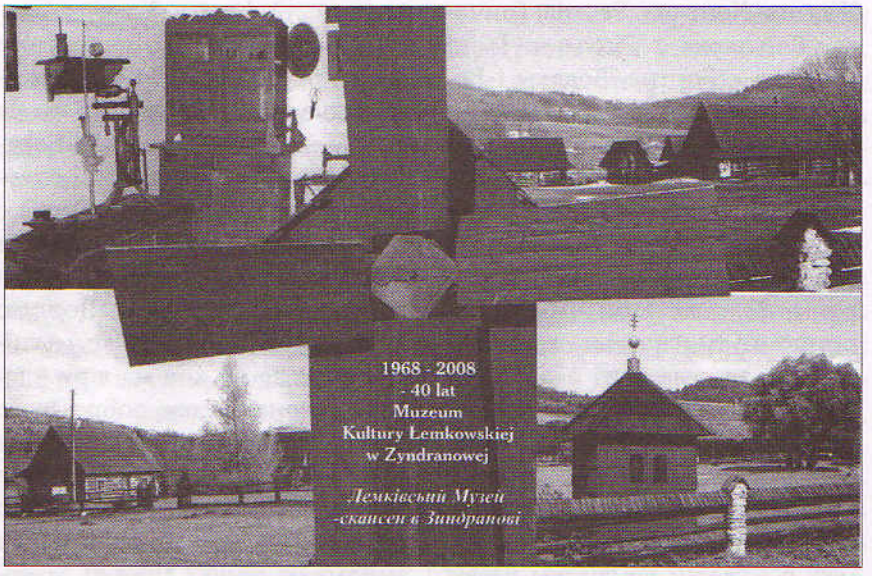

Фотокарткы выданы з нагоды 40-літя МЛК в Зындранові.

W gminie Uście Gorlickie zakończyły się konsultacje społeczne dotyczące wprowadzenia dodatkowej nazwy miejscowości w języku łemkowskim. Przeprowadzone zostały w Zdyni, Kunkowej, Koniecznej, Gładyszowie, Ropkach, Nowicy, Hańczowej, Regietowie i Blechnarcce. We wszystkich wsiach poza Hańczową, mieszkańcy opowiedzieli się za przyjęciem nazwy miejscowości pisanej cyrylicą. W Hańczowej na 116 głosujących ponad 74 proc. odrzuciło tę propozycję. (hga, *Nazwą wsie po łemkowsku*, Gazeta Krakowska / Nowosądecka, 25 sierpnia 2008)

ПЕТРО ТРОХАНОВСКІЙ

Дай Вам, Боже, здоровя!

Такой од початку поточного рока стережеме за голосном, уж не лем на власным подвірци, справом введіня лемківскых назв для місцевости што щесливым трафунком (чытай: геройском силом волі о народне істнуваня) лишыли ся на Лемковині. Остало іх невельо. Такых, котры з *Уставы з дня 6 січня 2005 рока о народных і етнічных меншынах та регіональным языку* кваліфікують ся до даной операциі, то значыт мают достаточний процент корінного „елементу". Сут то по мойому (де бадал єм справы докладні): в Ґміні Ґорлиці – Білянка; в Ґміні Ропа – Лоси; в Ґміні Устя Руске (Ґорлицкє) – Кункова з Ліщынами, Новиця, Ґладышів, Ждыня, Конечна, Регетів, Ганчова, Бліхнарка і Ріпкы; в Ґміні Санкова – Бортне, Бодакы і Воловец (хыбаль заімати ся тіж годни Панкна та Маластів); в Ґміні Липинкы – Розділя і Вапенне (?); в Ґміні Крампна – Граб і Поляны; в Ґміні Дукля – Зындранова і Вільховец. Враз, оптималні беручы, 23 села. При чым одраз припомнути належыт, же векшістю сут то села барз окалічены, в порівнаню до часу сперед выселіня – меньше людны. І в половині (+,-) лем замешканы през лемківску „меншыну". Вшытко єдно, в них, тых перечисленых, мож бы ввести лемківскы назвы силом самой уставы. Але стало ся! Пришло ся оперти на плебісцитовым варьянті, на суспільных консультациях.

Може то і добрі – речу дакус провокуючо. Може потрібне є такє выпрібуваня? Може надышол час пізрити правді в очы, зьвідати ся самых себе – ци стати нас на діяня, ци лем на саму ґамбу? Адже овиваня (дачого) в баволну ниякого хосна принести не годно. Очывидні, не даст ся скрыти, же такы выпрібуваня порібны сут і державі. По шистдесятьох з гором роках, по часі коли мало нас уж нияк не быти – держава (же повім так позаособово) має ачий охоту – хоц она і так вшытко знає – зьвідати: Czy stać tych Łemków na realizację tego, o czym krzyczą?

Признам ся, кед пошпотили мы ся на Бортным (о чым писане было в „Бесіді"), барз єм ся боял – як то буде дале. Бо Бортне мал єм за село, на якым оперти ся мож цілыма плечами. Зас вельо сел, хоц часто не меньше гордых, виділо ся мі ківільныма духом. Омылил єм ся! Щесливо єм ся омылил. І дай, Боже, мыляти ся так дале, хоц на віру чловечу в понадчасове добро свого народу падат тін. Але осмыслят она, несе радісну покору, несе нову силу, каже положены по собі рукы зас двигнути горі... Та зыйдме на землю, адже на завершуючы высновкы іщы не час.

Мал бым охоту зазрити зо словом до каждого села, поділити ся долголітніма спостережынями (бывал єм гын серед преріжных обставин, на стрічах і вічах, весілях і похоронах, бывал єм серед розвагы і повагы). Мал бым охоту розвязати язык до края, побесідувати сой як суцо, повісти – чом єм ся боял, особливі по падіню Бортного – лемківской мнимой Бастилії (абстрагуючы од самого понятя тюрмы). Та не буду того чынил. Іщы бым повіл веце як треба. А окрем того, рюк єм уж, же – ґенеральні – єм ся омылил. Для внутрішньой радости, щесливости.

Тішу ся, барз ся тішу. На Конечну, Ждыню, Ґладышів, Регетів, Бліхнарку, Ріпкы, Кункову-Ліщыны, Новицю і – од скорійша уж – Білянку. І кед стало ся, як ся стало, а стало ся добрі, не буду проводил аналізы – якым способом ся стало. Красні лем, барз красні од себе і од нас перечисленым селам подякую, з перша, за тверде стояня за своє. Приємний то стан – не стыдати ся самым за себе.

Вшак-вшелеяко, села оны сут – речы бы по дідовому – „в тузі", найбарже в даным незавидным часі скупчены попри собі. А як выглядат справа на розтраченій Лемковині? Адже в серци все барже од стабільности воєтит ся непокій. Зайдме може од сходу, одткале – парадоксальні – зачала ся она іщы пред найвекшыма катаклізмами кыршыти. Того найдальшого нашого сходу гнеска нияк неє, пустка, лем сокіл

горі квилит. А тот, днешніма подіями писаний, актуальний східній край?

Задумую ся над тым, чом нич не чути в реченій справі про Зындранову. А може я за слабо розозрений в нашым сьвіті, може мам під черепом минякы однісні реєстрациі масмедийных донесінь?... В тій же Зындранові зышол єм ся серед літа з передовым днешнім Вільхівчаном – п. Миколайом Ґаблом. — Што там нового чути, пане Миколаю, во Вільхівци? — По старому. І не вышол єм з того, што направду чути. Ай і на бесіду не было вельо часу.

В тым кутику Лемковины сут даколишні величезны, ай гнеска не малы Поляны. Бывал єм гын, аж і был! Але купета то воды од товды Вільшньом сплынуло. Неє уж, як – вшытко єдно – знам, ани тых Полян што были, ани тых, што пак хтіли быти. Ківільні, видимо, хтіли.

Памятате може, як єм, деси пред 35-ма роками – товды іщы як Петро Поплета – ішол *до Грабу по бабу*?... Бо чул єм, же шувні ся гын родин вернуло з выгнаня. Граб (хоц назву взял од барз твердого дерева) погнул ся під покладаным на себе тягаром не першыраз в історіі. Промолчме.

Та, загальні – кладучы зас голову під топір – схарактеризуйме приближуючий ся ґу нам заєдно територіяльні наш Lemko-East. *Притаманний* він „вшыткоєдністю", осторожний што до прецизуваня поглядів, на свій своєрідний, окремий спосіб та в окремым припадку – каждий угідливий, ци то в однесіню до ближнього окружаючого го сьвіта, ци тіж в гляданю того же ближнього сьвіта в цмавій, абстракцийній історичній далечыні. Часом, што гірше – в днешніх евентуальных плечах.

І повандруйме дале. А найближе бы нам в даній дорозі до Волівце. Колиси тіж великій, 180-нумеровий, гнеска не остала з не ани десятина. Але зато – яка! Не дост же переважают нашы, до того іщы – бодай вакацийні – не лем Тузы, але і тузы. Хоц ту з малой буквы писаны (туз то – туз), але преця о якых назвиских: Грабан, Стафиняк (він, правда, лем тілко што „вовакацийнений"). Силу діяня, тоту *рухівну*, децизийну годни бы мати не лебояку! А ґу тому іщы Воловец славний днес выдатныма Поляками, задекляруваныма інтернационалами (подібны такы, хоц меньше знаны, шувні помогли по деякых лемківскых селах, з місцевом нелемківском опозицийом). А нич не чую про Воловец, по лемківскы писаний. Ци-м і ту не ослуханий?

Недалечко нам з Волівце до Бортного, но але там мы уж кукали. *Омин нон камін* – хтіло бы ся товды речы, хоснуючы оний прекрасний, милозвучний, а якже до місця пасівний лемківскій фразеологім. Та Корнута недалека і Вапенному, і Розділю, а ту мы лем споминком были. Рідко зрештом хто-дахто з нашых там зазерат, тілко што на кєрмеш Богородиці. А преці Вапенне то курортик, а Розділя при розділеных дорогах, при дукляньскым тракті. Так бы гын штимувли лемківскы таблиці. Але ци будут?... Боднарка при тым же, реченым тракті. О сесым зо сьпіванкы *округлым як таляр* селечку ани при першым перечисліню мы не спомли. Ту бо в процентовым контексті населіня ніт шанс на придорожню таблицю. Хоц Боднарчане недавно поставили пропамятну таблицю при церкви, в загальнозрозумілій мові. І того ім уж хыбаль старчыт.

Іщы з Волівце, кєд бы нас не понесло корнутами, по дорозі бы было до Панкной (Пантной), пак до Маластова. Колиси, іщы за Гунянковой Австриі мал форы в „Лемку" Мілько з Маластова. Гнеска тіж подекади має. І,

видит ся мі, ту не мало бы быти *ні яких* перешкод. Тым паче што, так *говіркою*, як і *загальнозрозумілою мовою*, як і в писмі Маластів, та і Панкна сідят норматывно.

Ци будут лемківскоязычны таблиці пред селом Лоси? Хто-ж то може знати?!... Зрештом, там жыє і діє, в тым – з державным пашпортом, наш велкій чловек. Не одберайме му поприща.

Напевно не буде нашых таблиц пред колишнім лемківскым селом Ганчова. В тым „колишнім" не іде уж о то, же – подібно, як ся боронят деякы Ганчівяне – ту уж Полякы переважают. Може програти, кой така уж судьба, але програти з гонором! А Вы сте, мож речы, ани не двигли рукавиці. Задіял по рокох механізм добрі нам знаний: „вшыткоєдніст". Дал овочы!

Та не весь я умру. Жыют адже сусідове. Якы рукавицю двигли. Нибы Давид з Ґоліатом програне выграли. І ІМ, то є – ВАМ, раз іщы і конечно, і без края – велике „Боже заплат!". Дай Вам, Боже, здоровя!

Окреме – щыре слово подякы Лемківскій Молодіжній Орґанізациі „Чуга". Несте, носте свою чугу гордо як Гунянків Дідо Щерба в Талергофі. Тепла она!

БОГДАН ГОРБАЛЬ

Лемковина і справы не лем лемківскы 1996

(закінчыня з попередніх номерів)

В Ізбах, одкале походит родина мойой жены, бесідували сме з єдном з лемківскых родин, котры іщы гын жыют. Припадково повело ся нам быти в церкви – бо акуратні єй прятали. Не лем пообзерали сме собі вшыткы кутикы той святыні (влучні з хором), але тіж не боронили нам робити знимкы і камерувати! В Брунарі (по лемківскы – /тота/ Брунаря по польскы – Brunary), коли крутил єм церков лем зо двору, вышол з плебаніі ксьондз Францішек і не перебераючы в словах ...одогнал мя як пса. Кричал при тым: *To moja świątynia!* – што, зо зрозумілых взглядів, рушыло мене до глубины і зато зьвідал єм ся: *A czy ksiądz ją budował?* На што тот одповіл: *Tyś jej też nie budował!* і дошмарил міцным голосом: *Jedź, jedź!*

В Ізбах было цілком інакше. Спрятуючий церков, молодий чловек, завьюл нас тіж на старий цмынтір, цілковито зароснений кряками і молодыма деревами. Гын нашли сме лем пару крестів, в тым єден на могылі долголітнього ізбяньского пароха, Михаіла Жеґестовского (1816-1897). На нівшым цмынтері лем єден крест предвоєнний – інчы уж давно впали. З воєнных часів походит могыла жены інчого заслуженого ізбяньского пароха, священника Димитрия Хыляка (1866-1955), Катерины Врубель (1870-19420).

Через Телич поіхали сме котрисого дня до Мушынкы, одкале походит родина мойой мамы. Хыжа діда, Микыты Мацковича (1909-1976) іщы стоіт, хоцкі нихто в ній уж не мешкат. В самым селі мешкат лем єдна лемківска родина – Ваня Нестерака. Одраз припоминат ся Михал Нестерак (1894-1916), поета родом з Мушынкы. Нещесливі і долго перед часом (кєд взагалі такій час існує) закінчыл він жытя. Тепер остатньом лемківском родином в Мушынці сут Нестеракы. І так то заперат ся колічко. Ваньо Нестерак (вр. 1920) любит о своіх справах чытати (нашли сме в нього на столі „Бесіду"). Любит він тіж о старых часах оповідати. Почули сме од нього о конфедератах, давній Мушынці – хто де мешкал і де тепер жыют нащадкы колишніх мушынчаньскых родин: Демаів, Кочаньскых, Лигів, Канів і інчых. На цмынтері за церквом тіж уж лем пару трираменных крестів стоіт і то дивні, впілперек до новых польскых гробів. *„Теперішні мешканці села кладут своіх гмерших на нашых Руснаків. Коли могылу коплют – то выкопаны кости одшмаряют на бік, або вымішают зо земльом і таком земльом своіх засыпуют. Так то, видиме, Руснакы все на верхы лежат!"* – повіл Ваньо Нестерак*. На меньшым, старым цмынтері в Мушынці, де зберегли ся лем штыри памятникы, добили сме ся в великій гущавині до могылы трьох дідовых братів. Вшыткы они гмерли в 1924 році на гайнемедіну. Єден з дідовых братів пішол мешкати „на Словакы", інчий в 1946 році переселил ся з родином на Украіну. В сімдесятых роках одвиджал нас в Ліґницы і плакал про тото, што зробил. Дідо Микыта тіж уж были вывезены на стацию до Ґрибова і здавало ся што підут з інчыма „до Росиі" – як товды бесідували. Та не был він нерозумні зашліплений богатством і щестьом, якє мало на Лемків чекати на Сході (як прикладово были зашліплены декотры креничане, квятоняне ци інчы Лемкы, сами пхаючы ся на Схід) і по прекупліню, кого треба было прекупити, Мацковиче вернули до Мушынкы. Не долго того было, бо треба было іти в другу страну. Решту жытя провели в селі Пжихова коло Сьцінавы, де сут похоронены зо женом Югаском (1907-90) і остатнім братом Владиміром (1907-1989).

Такы то были і сут нашы, лемківскы долі. Ци будут ліпшы – хыбаль не барз, але духом падати не мож. Звертал єм ся выжше о поміч в зберіганю лемківской історыі і традициі. На закінчыня хочу звернути увагу на приклад такой діяльности. Адам Барна в цінній книжці: *Кавальчык тернистой історыі села Чорне на Лемковині 1870-1970*, дал приклад тому, як дуже може записати єден чловек. Єдночасно не спосіб перецінити вартости той книжкы, котра зберігат інформациі ниґде іне неможливы до найдіня. Барз добрі, же єй написано, барз добрі, же напечатано – многая і благая літа Авторови за труд.

Нью Йорк, груден 1996

* Вано Нестерах вмер пред парома роками. Богатой душы то был чловек. Ходил лем сам з родины на Службы до грекокатолицкой церкви. Мал тяготкы ходити до православной, бо – як повідал – там іщы „старий дух", але не годен ся был оперти, як тіж гварил, зовнішній пресиі. Од него то записал єм безцінны матеріалы, кєд зберал єм іх до біоґрафіі спомненого поеты Михала Нестерака (Ваньо был його братанком). Награл єм должезну з ним розмову. Але не мам єй. На другій ден по награню пришол до мя, до Креницы, Ваньо Нестерак – мало не плачучы. Жебы-м оддал му награня, бо... го сынове забиют. Дії родины были так нестрічаны, же наймолодшы нащадкы на мысел о них трясли ся зо страху. ...Єст іщы в Мушынці назвиско Нестерак, але нєє гын уж, Богдан, ани єдной лемківской родины. *І так то заперат ся колічко* – як гвариш. (пт)

— Но што-ж, мила Пані, так ся крає, як ся дає...

О остатній Ватрі заміст допису мысли пару

Бесідуючы – „остатня Ватра", не мам на мысли жарту о події в шорі (kolejce) добы комунізму: — *Czy pan ostatni? — Nie, są jeszcze gorsi!* Не мам, бо не мам основ мати такой опініі о XXVIII Лемківскій Ватрі на Чужыні, значыт ся – остатній.

Была цілком добра як на нашы можливости. Передовшыткым фінансовы, бо фінансами в нашій добі сьвіт ся лем значыт. Хто має пінязі – перевертат горы, хто іх не ма – перевертат можливости.

А чом Стоваришыня Лемків не ма пінязи? То зьвіданя за сто пунктів. Ци не зна ся о ні старати? – якы то голосы дают ся почути ту і там. Не сут то голосы оперты на правді, а штонайменьше далеко не до кінце на ній оперты. Давно, бо пред парунадцетьома роками писал єм о тых справах, писал єм, же Стоваришыня Лемків є дискримінуване, давал єм на то приміры. Бесідувати гнеска о дискримінациі было бы може дакус на выріст, але штоси „в тым" є. Речы оглядніше – так, жебы до чыста не заперати за собом отверанкы (адже „Бесіду" чытают не лем тоты што хцут, але і тоты – што мусят) – Стоваришыня *не є улюбленцьом богів*. Мал єм щестя преконати ся о тым барз недавно. І барз мя тото заболіло. І не годен єм оной ситуациі зрозуміти. А може лем не годен єм высловити єй ту до кінце. Бо, остаточні, не бесідую ту лем од себе, а отверанка – яка бы она не была, бодай лем така, жебы ся през ню претиснути – потрібна є нам конче. Прото, заікнувшы ся, лишу „апровізацийну" справу.

Ватра, на мій смак, была гарда, была в порядку. Не было на ній вельо ансамблів (як на тій в Горах – о чым знам з медий), не было вельо „з высокой поличкы", але преці старчыло на выполніня призначеного часу. Мало того – бракло нам го на проведіня записаного уж в програмі конкурсу „Глядаме шугая для дівкы", барз добрі написаного през Андрия Копчу. Зьвідате ся – чом бракло часу? І такой спрібуєте одповісти зьвіданями: може за слаба організация пляну, може... І може будете мати вельо рациі. Лем же, як все, забудете о марній, як Циґан гварил, справі – же Лемківска Ватра на Чужыні не є імпрезом професіональном, хоц шефа має професіоналісту. Не є з повідженых выжше взглядів. Ай зо заложыня не мусит ньом быти. В задумі Огниско, Ватра мала ся передовшыткым як стріча. Стріча розтраченых по тым перуньскым – як бы рюк основоположник Ярослав – Заході. На імпрезы о артистычным профілю маме змогу шторaз частійше сходити ся ту і там. Ватра мала быти і быти бы мала надале передовшыткым стрічом для самой стрічы. Очывидні – при дачым там, на другым пляні. Котрий, сяк ци так, штоси коштує. Прото аж терпне скора, кєд ся почує выповіджене з докором: — Заплатил єм вступ і хтіл бым дашто видіти!

Што ся стало з нашом ментальністю? Де ся діло наше лемківскє тужливо-выгнанче родиніня ся, бодай тото іщы спред 20-30 років? Ци не страшным аж явит ся оне піняжыня ся, кєд так мы уж гнеска, особливі на Заході, піняжны? І кєд ся мысель завлакат о правіку, о дідох-прадідох нашых, котры в гостину николи не ішли з порожніма руками – аж соромливо чловеку за днешнє покоління. Котре, гей – там де треба ся вказати, знає быти гойне... А ци стало бы ся дашто, кєд бы по купівли білета на Ватру єден, другій шпортнул іщы раз в преградці пулярися і повіл: — А ту нате на наш фонд народний. Жебы сме мали за што не затратити ся.

...А може-м несправедливий?! Бо кєд пришло отворити ся сердцю на Ватрі – отворило ся оно!

Та конец-кінцьом – чого-м ся так запіняжено до бесіды загнал? Бо си мышлю: Кой око долі шліпе в нашу страну, мали бы мы быти справедливы взглядом себе.

(ПеТро)

XXVIII ЛЕМКІВСКА ВАТРА

НА ЧУЖЫНІ

в обєктыві Мирослава Ворґача

По сьпіві лемківской „Ластівочкы" Андрий Копча повіл:
„XXVIII Лемківску Ватру на Чужыні уважам за отворену"

На *Тяжко жыти на чужыні*
і поколіням выгнаных,
і тых, што выгнали – треба стояти!

Любко:
— А видиш, Ярослав, як то ся вшытко розгуляло?!

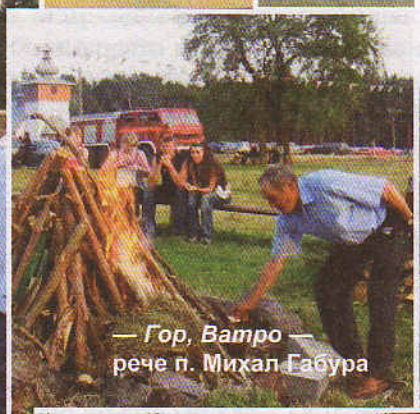

— Гор, Ватро —
рече п. Михал Габура

Танцує „Шариш"

„Што бы ту купити?"

Діти – наша надія!

Штефан Телеп: *— То моє.*
Лука Возняк: *— Гарде*

Чорно-білы *Циґаночкы*

Гуляй, душо, до білого рана!

„Я вас розбавлю!”

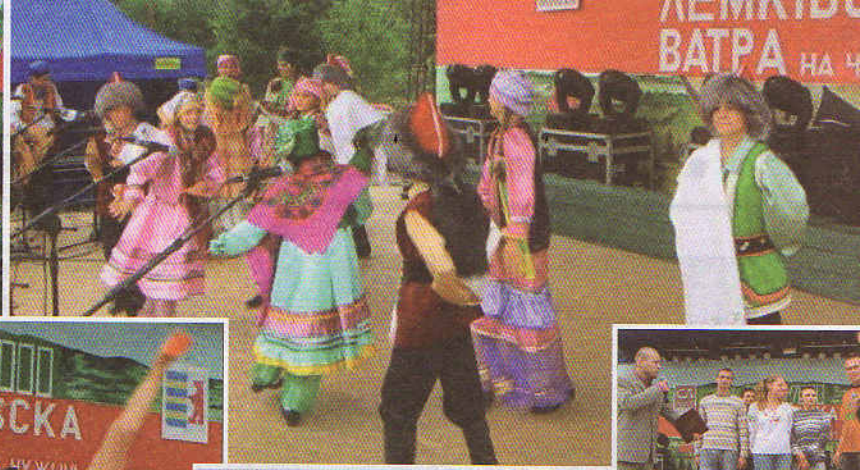

Діточы конкурсы прикрасили діти з далекой Башкірії

Горе Шаришом

За бочку пива вартат ся заанґажувати!

„Лемко Тавер”

Маестро Тібор Лакатош

...і ліґницкій IV Ліцей зазріл на Ватру

Олена і Петро хвалят ся на тім ансамблю „Зоря”.

„Барвінок” зо Спиша

„Но, і пішло якоси”

... адде австрийска „Кычера”

Серце до серця, ґрош до ґроша...

ГАЛІНА МАЛЕЦКА

Такє весіля рідко ся трафлят в нашых горах

Была єм уж на пару лемківскых весілях, але тото остатнє перешло моі очікуваня, бо такє было крас і велич, же хыбаль не лем я ниґда го не забуду.

Ганя з дому **Клімаш** з Ропиці (колиси Руской) оддавала ся за **Демка Дзюбину** з Ґладышова в остатню суботу липця. І хоц вшыткы знают же Дзюбины то моя родина і си думают же певно ся підхліблям, то я вам повім, же то родина по моім хлопі і як уж ня раз приняли до ньой, то думам, же не мушу ся зас просити. А о весілю мушу написати, бо мі іщы не злєгувало, хоц уж єм ся вшыткым наоколо похвалила, на якым то шумным весілю мала єм чест сващыти.

Наше, свашок рыхтуваня ся до весіля зачали сме дуже скорше. Зышли сме ся в Рускій Бурсі в Ґорлицях і вшытко оббесідували і оспівали згрубша. Не повім, же было легко. Ропичанка з маластовянком тримали ся разом, бо то близко та і звычаі таккы самы, мы дві ґладышовянкы хотіли сме жебы было так як нам нашы мамы повідали, а ганчовянка іщы мала інчы пропозиції. Не обышло ся тіж без дзвоніня до приятеля – мамы, як єдна зо свашок выскочыла, же чепины сут перед пастырочком. Єй дост льоґічне тлумачыня, же зберат ся дарункы для новой родины як уж зробит ся ...з дівкы жену..., наколотило вшыткым в головах і лем телефон міг помочы, но і ... Мама казали по пастырочці чепити. І вшытко пішло як Пан Біг приказал. Нич, лем нас Бозьо выслухал і тота Божая Мати, же сме могли щесливо зачати і щесливо скінчыти.

А зачали сме уж в полудне. Кєд сме дішли до хыжы Пана Молодого, то уж кус ся нас назберало: но мы – пят шумных свашок, Пан Староста (тіж з Ґладышова), музыканты, і то аж зо Заходу, не жебы сме своіх ґідных не мали, але то так по якіси знаємости, і купа родины Молодого одталь і одтамаль.

Кєд вышли родиче Молодого і красні запросили нас до середины, та сме ввошли, вшыткых што были уж в хыжы привитали приспівками, а Пан Староста повіл мудры слова на оказию той стрічы і выґварили сме *Отче наш*. Вшыткы были барз веселы, але внет ся ім одмінило. При благословліню, як все, заплакали сой бабы, родиче, та і Молодому ся прикро зробило, же так над ним плачут, але же і більшіст гости змогло і сыза ся ім вказала, то ня барз потішыло – нєє іщы так зле з нашыма серединами. Нашы Лемкы все были мягкы і цілий час сут, хоц всяди трублят, же знечулиця запанувала над світом. Та може і запанувала, але іщы, дякувати Богу, не над Нашым Світом.

А наша дружына весільна зачала выберати ся з хыжы. Гості скоро вытерли носы і аж затихли з вражыня, як Пан Староста

свойом прибраном паличком три разы значыл крестом двері, а потім двох, близкых Пану Молодому дружбів, скрижувало свої паличкы над дверями і так попід нима вывели з хыжы нашого Молодого.

Посідали сме до автобуса, до меншых і більшых авт, але далеко сме не заіхали, бо на дорозі заєдно были брамы: а то жмыкали в шафлику, а то робили масло, різали дерево, або си лем посідали при столі, а же тіж на дорозі, то акуратні за тото і то лем того дня, вшыткы діставали по фляшці або і дві весільной. Кєбы не шустло дойджом, та бы сме іщы так долго іхали „глядати новітной родины."

В Молодиці під дверями пішло скоро, хоц заповідало ся на долго і мали сме купа приспівок прирыхтуваных, то як зас горы заплакали щырым дойджом - за Ганьом на тот раз, впустили нас такой зараз до середины. При благословліню зас си заплакали, а тепер то родині Молодой было гірше.

Дружкы і дружбове осібно выводили з хыжы Молодицю і Молодого, але на тот раз дружбове скрижували свої паличкы при порозі і Молодята мусіли през ню крочнути, а дале то уж лем до церкви і цілий час осібно.

Церквов Св. Параскєвы в Панкні хыбаль перший раз виділа нараз тілко авт, а і помістити 250 люди не было ій легко. А служба тіж не была звычайна – не в новім, а в старым стылю. Більшіст гости знала, же Молодята, хоц обоє Лемкы, не были „з той самой стороны горы", як повіли єґомость, то они і так си нашли якысы стежкы і стежочкы, жебы ся зыйти на вершку.

Выдавало ся, же як так дуже люди, та ся будут бавити в ґрупках і не буде такого ядра, котре было бы в силі вести весіля; і ту тіж єм ся зачудувала. Гнет по полуденку зачали си то ту, то там підспівувати, але як гукнули дружбове мицныма басами, то тоты малы огниска стали ся лем іскрами і мусіли ся прилучыти до дружбів, жебы не згаснути. І як вшыткы разом потягли, та ся ани танцувати не хотіло і добрі же музыканты грали в інчій сали, та не перешкаджали.

До чепин злетіло барз скоро і кус сме мали нервациі, бо не могли сме найти малого хлопця, што сме го вчаснійше выбрали, жебы сідил в Молодиці на колінах при чепліню. Нашол ся на щестя, але іщы мусіли сме справдити Молодого, ци має дакій ґріш в кошени – конечні паперьовий, жебы потім мал чым заплатити хлопятку. Припомнули сме тіж Молодици, же при чепліню мусит два разы зошмарити хустку з головы, але за третім разом має юж позволити ся чепити, бо такє колиси мусіло быти, то і дале най такє буде.

Многая Літа Вам Молодята!

На свашках весіля стоіт! ➲

ЛУКА СУК

Чмель. Ту останеме на долгы рокы

(продолжыня – 2)

Маєток был цілком пустий. В забудові видочна была новочасна технічно-будовляна мысель, застосувано ріжны удогідніня для працы і выгоды люди.

При доізді до маєтку, зза загущеных корон розложыстыма конарями дубів, акаций, трепот, лип, берез, выставал і вказувал ся ясночервений дах зо стрыляючыма над ним до неба коминами, а з першого поверху зеркали дашками окрыты, додаючы красы цілости, вікєнцята. Дерева заступлювали обшырний, на высокых підмурках, міцно усадовлений двоштоковий будинок, котрий свойом подобом притігал очы пришельців. Был то навказний палац колишнього властителя маєтку. З каждой стороны сьвіта был вхід до нього. На західній стороні, де отачали го дерева маленького видокового парку, был выпущений обшырний одкрытий муруваний ґанок, без дашка, на котрым мож было баворови, його гостям ци родині одпочывати в затишыні по трудах дня і зажывати сонечных купели.

Лемкы не провадили знормуваного способу жытя. Засадом нормуючом лемківскє жытя на рідній земли, в рідных горах был свит і змерк, або в лагіднійшій формі – схід і захід жытьодайного сонця, опроміняючого жмудний штоденний труд Лемка. Сонечных купели зажывали Лемкы при роботі, без обнажаня тіла. В черчучых гірскых потічках ци в выбиваючых зо землі жерелцях пили з долони кристалічні чысту воду, дыхали полньом груди повітрьом загущеным запахом ліса і складаючого ся в ріжны десені квітя, буйно роснучых, зеленых і кошеных трав. Выняткового настрою додавала і гладила душу радісна зьвіряча, єдина в своім роді музыка, здоблена пташачыма ариями, вселюбным іх чвірканьом, куканьом, бзычаньом, бренчаньом вшелеякого роду овадів. — А ту, на німецкій земли, выпаленій сонцьом, по котрій блукали ся і не могли найти си місця лемківскы выгнанці, сценерия яку буду предкладал дальше.

З ґанку провадили штыриступньовы сходы до видокового парку, якій творили спомнены попередньо дерева. Были в ним вытычены стежкы і доріжкы ведучы до ставу околеного вилами двох доріг. Інчы доріжкы провадили під стару розложысту ліпу, яка прикрывала і отуляла ховаючу ся під ньом штырьораменні зроблену з дощечок альтану з видоками на вшыткы стороны сьвіта, котра хоронила і од вітру і од дощу. Вшыткы вытычены стежкы і доріжкы обсаджены были оздобныма кущами і квітьом. Припущати лем мож, не мылячы ся за дуже, же колиси было ту барз видоково і што могло вплывати на стан доброго самопочутя жыючых ту палацовых люди. Німці знали з розмыслом корыстати з добродійств природы і можливости жытьовых, што Лемкам было іщы обче, нементальне. Лемків в пеленках утримувала природня натура а одпочынок давала, корочена вечеровыма дорібками, ніч і культуровы навыкы, якы глубоко закоренены были в реліґійно-суспільній обычайовости о шырокым діапазоні надбудовы лемківского інтелектуально-духового жытя.

По другій, східній стороні палацу был шырокій выхід на обшырны сходы, якыма сходило ся на великій подворец. Над нима, з выпущеного даху кружґанку, з котрого през уміщене в ним колисте вікєнце, выпущены были тугы желізны траґары а на них завішений был мосяжний лавровий вінец о пілтораметровым проризі.

Смотрили нашы Білцаривяне штоденно на тот вінец з боязньом Божом і страхом, якбы тото рыпло недобачкы на землю, то могло бы зробити дуже кривды. Роздумували тіж, чому то вінец мал служыти, ци то прикрашыня палацу, ци то специяльне ербове выріжніня надане през пануючы власти за заслугы для Німецчыны і символ завершыня скінченого діла, якым была будова новочасного фольварку. Міг то тіж быти новочасний спосіб надаваня ербу родового вынесеному, заслуженому дідичови. По якысым часі урадили нашы ґаздове, же треба обалити сіючий загрозу знак німецкой пыхы. Як постановили, так зробили, а же то была велика тягоба, мушене было найти спосіб на вывезіня го на злом. Заняли ся тым нонашко Орест, котры з давных років трудныли ся гандльом кінми і быдлятами; была то іх пасия, котра приносила ім веце страт як пожытку і ослабяла проваджену ґаздівку.

Загнал єм ся в несвоє, вертам до річы –

Два наступны входы і выходы з палацу уміщены сут до днес в короткых стінах, од полудня і пілночы. З певністю мешкаюча ту палацова родина на штоден выкорыстувала пілнічний вхід, бо было од той стороны лем єдине выйстя на піддаша, по домашньому – на під. Всередині того оказалого палацу розльокуваны сут великы сіни (голь), в котрых заміст деревяной підлогы є положене гладіцькє, сіре лястрико, збуджаюче подив каждого Лемка, якій на него вдопнул. В сіньох од стороны по-

двірця вмонтуваны сут шырокы, лагідны, долгы сходы, котрыма доходит ся на перший поверх. Іти горі нима мож было лем попри стіні, бо по лівій іх стороні не было поручате ани щебли підпераючых го. Остали они спалены през рускых фронтовых вояків другой леніі, очыщаючых терен з решток німецкого опору. Згынуло ту двох Німци, котры не здоляли забрати ся зо своіма в часі выщофуваня німецкых войск. Сут закопаны в парку під липом, в поближу альтаны.

Пред фронтовом стіном палацу вытычены были грядкы на оздобны квіткы, одділены од подвіря плотиком оздобных притинаных кущів. Напротив вікєн засаджены были тіж два серебряны смеречкы. Під єдным з них, о рік пізнійше, розограла ся тырвожна сцена, яку опишу в дальшій части.

Од полудньовой стороны, як уж єм попередньо зазначыл, был тіж вхід. Мал він барже офіціяльний характер, бо од той стороны по штырьох ступенях входило ся до поміщыня бюрового. Містил ся там нешырокій корытарик, в котрым на єдній його стіні было уміщене засуване вікєнце, през якє выплачано маєтковым робітникам зароблены пінязі. Выходячы тади з палацу, сходило ся на пляц, в котрым сходили ся три дорогы – з подвірця, спід шопы і з ліса праваджучий головний пут во східню сторону, до Шкляр Дольных – в єдну, долучаючу до чмелівскої дорогы, яка в полудньовым кєрунку провадит през найґутівскій ліс до села Чебниці (гварило ся тіж, же до Щебниці).

По ліво того урядового палацового выходу была отверанка уможливяюча гвойстя на подворец долучена до кавальця муру закінченого цегляным тугым столпом підтримуючым єдну част великой желізной брамы зозваляючой на въізд і выізд з фольварчного подвірця. Очывидні же о 5 метрів дальше стоял другій столп попри вырокым другым мурі, якій лучыл ся з дуже старшым як решта маєтковых забудувань будинком. Йому посвячу пізнійше веце місця.

Характеристычным мотывом даючым ся зауважыти є то, же Німці при каждым важным объєкті засаджували каштаны. Ту тіж, попри тых тугых столпах, засаджены сут і роснут до днес два каштановы оказы.

При тых трьох доріжках, на ладным видоковым горбочку, напевно не з припадку, але з розмыслом попретым знавством професиі выкопана была, обмурувана всередині каменьом глубока студня, котра помогла пристосувати ся нашым выгнанцям до жытя на чужыні.

(дале буде)

АНТОНИЙ ГОДИНКА

Як нашы духовникы прожывали

Всяди, по цілій Угорщыні, кади-м лем во службі стоял, ниґда-м не таіл, ож я попівскій сын. Не гварю, же тым походжыньом хвалил єм ся, та коли потрібне было, без найменьшого сорома признал єм, ож я „на проскурах" ся выховал. Але не зза попівского походжыня, ай по совісти і справедливости осьмілям ся выповісти, же попівска доля бодай од двасто років все найбарже гірка. То така чыста правда, як сам білий ден. Лем што нашы отці духовны і сами о тым не знали. Бо, гварю, єдны попы думают собі, мы так жыєме днес, як сме вчера жыли, а вчера сме жыли, ги передвчера, ги перед тыжньом, перед сто роками. Наш жывот – ту в нашым селі. Тяжко прожывали, як могли, так бідували. А вірникы, духовны іх діти, ницят то не признавали. Страшно терпіли, ож попови, сирота Русине, роб, дырва воз, коблину дай, за всякы церковны одправы плат. Ци чудо пак, ож угорскы новинкы (ґазеты – ред. „Б") котры такой вшыткы нехрестами ся редаґували нам християнам на чытаня, коли час был – ги псы, коли іх задреш, безсоромні выли до сьвіта, ож рускы попы на ганьбу выжывают Русинів? А Русинови все закыпіл жолчок, коли церковник го закличе панови робити, возити, коблину оддати. Тай не дай Боже, обы ся людьом поліпшало, ай з рока на рік через тилі покоління жура ім душу барже налегла, ґіркоту серце притисло і кров яла ся прятати.

Дохтор, коли гноіти ся зачне гнойный мыхір, не лем хвороту сконстатує, ай причыну болю найти ся змагат. Так і мы, кєд сесы смутны обставины порозуміти хочеме, мусиме до самых остатніх причын сягнути, обы сме виділи, одкале сесы податкы настали і теком віків як ся розвивали, докы до гнеска дішли!

(дале буде)

Антоний Годинка (1864-1946), в нас такой незнаний, выдатний сын Підкарпатской Руси (вроджений в Ладоміровій на Пряшівщыні, в родині священника), вчений – історик, етноґраф, член Угорскої Академіі Наук. Його труд *Як нашы духовникы прожывали* в книжці під такым самым наголовком выдал в Ніредьгазі проф. Михал Капраль. Книжку представиме на наступній „Выдавничій Поличці", постараме ся тіж в наступных номерах „Бесіды" приближыты Чытачам бодай выбраны, барже інтересуючы нас выімкы з ней. (ред.)

Тогорічна осін, в тым XVI Лемківска Творча Осін проходит під гослом памяти о 40. річници смерти Епифана Дровняка – Никыфора. Мило нам, же спосеред Русинів сьвіта памятаме о Ним не лем мы, Лемкы в Польщы. І жебы тото підкріслити, осьвідомити посеред нас належну гордіст – поміщаме акуратні допис споза нашого домашнього кругу авторів, а то текст п. Ілоны Андрашко з Угор – Мадярщыны, публикуваний в русиньскых часописах, на місци і в Словациі. (ред.)

ІЛОНА АНДРАШКО

„Діалоґ медже культурами"

40 років од дня смерти выдатного лемківского маляря Епифана Дровняка - Никыфора

Кажда русиньска діаспора Европы має своіх будителів, вызначных діятелів, героів и художників. В Мадярщыні такым был Антоний Годинка, в Словациі – Енді Варгола, а у Польщы – Епифан Дровняк. Про то, кым был Епифан Дровняк (Никыфор) в Мадярщині мало хто знає. Тот рік Европейска Унія проводит під слоґаном "Діалоґ медже культурами". Для нас, Русинів, то барз актуальна тема, бо мы жиєме всяди по світу і сме неоддільнов частинов многых наций Европы. Окрем того для Русинів сес слоґан має свій своєрідний дуалізм: з єдного боку то є діалоґ медже державами, де жывют Русины, а з другого то є і діалоґ медже нами, Русинами, бо дякуючы многым історичным причынам, задля котрых мы ся розсіяли по світу, кажда русиньска діаспора в Европі має "свою" русиньску культуру (свій варіант).

То є для нас барз важнов пригодов, бо дякуючы Европскій Унії велика част Русинув вказала ся в єдній державі. Тото дає нам змогу слебідно ся контактувати з нашыма братами-Русинами в Европі, більше познати культуру єден другого, обмінювати ся своіма мыслями, давати єден другому порады і вьєдно беречы свою культуру. В послідні часы проводит ся все більше і більше такых програмів, де маме змогу стрітити ся, вказати єден другому свої культурны цінности, новинкы.

Того рока одбыло ся V Меженародне Бієнале Русиньской / Лемківской Культуры в Креници – в Польщи. То єдно з такых свят, де проходят "діалоґы" межи русинськыми культурами. Кажде русиньскє, лемківскє свято, котре ся одбыват в Креници, зачынат ся з панихіды коло гробу Епифана Дровняка (Никыфора) – выдатного представителя наївного малярства.

Епифан Дровняк (Никыфор) вродил ся 21 мая 1895 в Креници-Селі, де товды прожывало більше як 90% Лемків. Його мати (Євдокія Дровняк) была німов і працувала як служниця в креницкых пенсионатах, в богатых ґаздів. Коли ся народил хворий хлопчык, то парох дал му імя Єпіфаній (25 мая ден св. Епифана), ай бо окрем того, што сесе імя екзотичне, малого сирохмана зачали называти Никыфором. Він ріс собі у Креничым селі, недалеко од грекокатолицкой церкви. Школуваня мусіл лишыти, бо барз тяжко му ся давала наука. Ходил по ріжных роботах, зараблял собі на хліб. Не позераючы на тото, што Никыфор писати ся навчыл дакус шкынтаво, він од вчасного дітиньства любит малювати. Сперша він малював ґрифликом на дошці, пак церузов на маленькых папірчыках од цыґаретів, чекуляды і т.п. За тот дар креничане іронічно прозвали го Матейком. Зато ож він был дакус чудным (чудні бесідувал, мал великы уха) його всяди попыхали. Зато він найбарже любил быти в церкви. І в тых часах він малює себе коло святых, себе в єпископскій митри, або на піднебесній хмарі.

Од зимы 1931 рока бідуваню і жебрацтву Никыфора приходит конец, і його доля ся змінят. Він знаємит ся з лемберґскым (львівскым – ред. „Б") малярьом Романом Турином, котрий пригартат го до себе і помагат му матеріальні. Враженый малюнками Никыфора, пан Роман постановил дати його образкы до парызкой ґалереі Leon Marseille на выставку украінькых, французкых і італійскых художників, што ся одбыла в листопаді 1932. Так сперша образы Никыфора трафили до Парыжа. По тій выставі його вызнают як яскравого представника наівного малярства, принимают го до плеяды світовых художників. В тот час творчеством Епифана Дровняка заінтересовує ся тіж польскій художник Єжи Вольф, і в 1938 році він публикує в часописі „Arkady" нарыс "Маляр наівного реалізму в Польщи. Никыфор", дякуючы котрому Никыфора причислили до художників світового рівня. Айбо карієрі художника-самоука заваджат война, а пак горезвісна акция Вісла, і Никыфорови в 1947 році доводит ся розділити долю всіх Лемків в Польщы. Трираз його высылали під Щецін, а він все ся вертал. 700 кільометрів, в тым і піше, обы быти на рідній земли. Пак выдумали змінити йому национальніст, імя на Ян з назвиском Нікіфор, і так го Поляцы лишыли (в урядах його называли просто Нікіфор Криницкі).

В 1949 році в Варшаві одкрыто персональну выставку "Выставка художніх робіт Яна Нікіфора з Криниці". Айбо його слава приходит аж в 1959

році на выставі в Парыжы, в галереі Diny Vierny. Потім він выставлят ся в Амстердамі, де його малюваний світ родом з карпатской землі находит почесне місце коло образів Ван Ґога, Шаґаля. Того же рока він выставлят ся і в Брукселі, Льєж – там враз з роботами Руссо. Він дістає дуже замовлінь на свої творы, його образы купуют знаны европскы ґалереї. В 1960 році він має выставу в Ґайфі і Єрусалимі, а в 1961 році во Франкфурті, Баден-Баден, Ґановері, Базилеї. Пізнійше в Римі, Відни, Чікаґо, Льондыні і в інчых місцях світа. В 60-тых роках він мал вшыткo: славу, узнаня, пінязі, авто, телевізор, айбо попри тым был барз хворий.

Осіню 1968 рока Никыфор іде до села Фолюш, де в місцевій санаторії лічит ся од туберкульозы. Айбо хворота прогресує и 10 жолтня Никыфор - Епифан Дровняк – Матейко – Ян Нікіфор – Нікіфор Криніцкі – вмерат. Єдну з послідніх своіх робіт художник підписал "Найсвятійший Никыфор". Душа Никыфора была аскетычна, выполнена радістю і больом, така, як душа каждого Лемка, Русина.

Його малярство одзначат ся декорацийнов виразністю рысунку, деликатным вычутьом кольорыту, рытмічністю, контрастовістю фарб. Він малював з памяти, він был проєктантом своіх міст. Найбарже характерны його темы, то: іконы, церкви, сільска і варошска архітектура.

Доля Никыфора легла в основу сценария фільму знаного польского режисера Кшиштофа Краузе "Мій Никыфор", котрий в 2005 році на медженародным кінофестивали в ческых Карловых Варах дістал три призы, єден з них Ґран-Прі.

Того рока в жолтни мине 40 років од того часу, як вмер выдатний русиньскій артиста з Лемковины Епифан Дровняк – Никыфор Кренычаньскій.

Лемківска версия тексту - пм

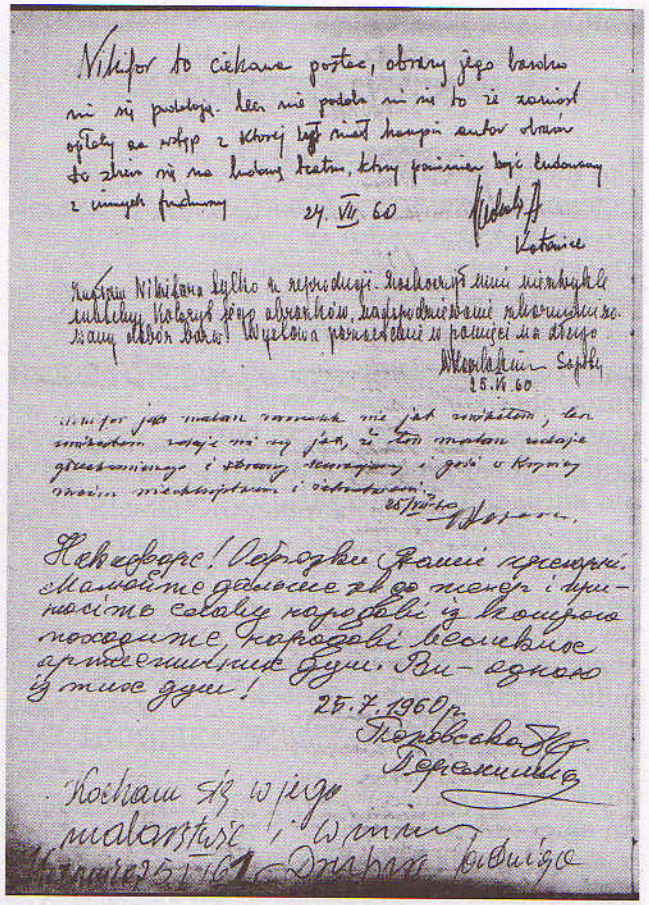

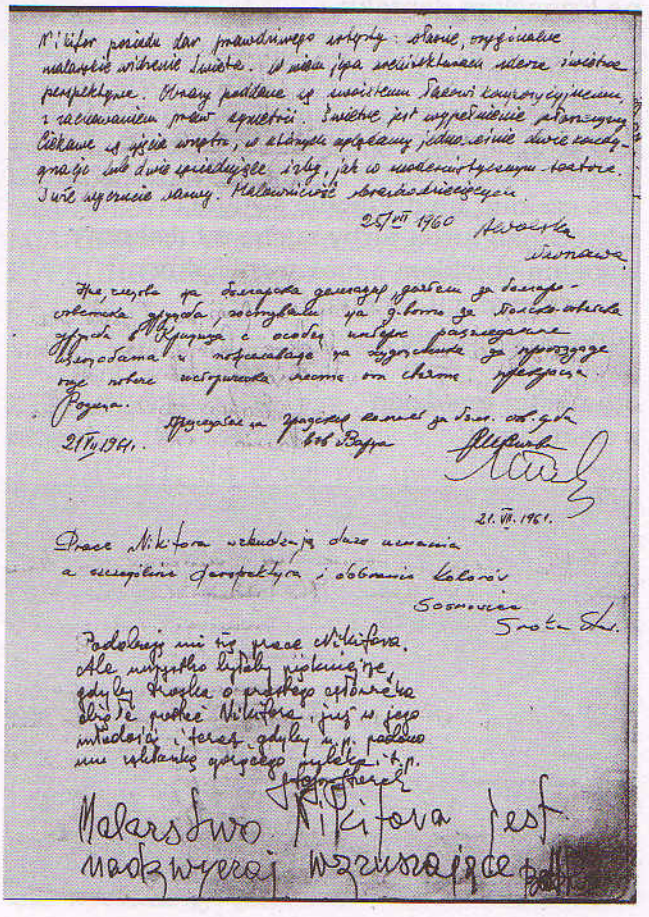

➲

Обік поміщаме репродукциі з карт Пропамятной Книгы, яка свого часу зберігала ся в Креницкым Центрі Культуры (не знаме ци є там дале). Одбити з ней пару карт повело ся нам завдякы жычливости товдышнього директора. Одбиткы пролежали шувні років в засобах нашой редакциі. Все (была ґу тому неєдна нагода) выявляли ся за великы до поміщыня іх в часописі. Гнеска вказуєме йі в мініатурі. Преці, конец-кінцьом, кого інтересує зміст – може взяти лупу і почытати. Та бодай єден запис хце ся нам ту передати:

Nikifor jako malarz samouk nie jest unikatem, lecz unikatem zdaje mi się jest, że ten malarz udaje głuchoniemego i straszy kuracjuszy i gości w Krynicy swoim niechlujstwem i żebractwem. // 25/VII-60 (...)

WANDA ŁOMNICKA-DULAK

Pieśń o Nikiforze

Oto nastał ten dzień
z ciemności wstąpił w jasność
oto łemkowska matka
błagając cerkiewnych patronów
oddała go światu
na zwyczajną poniewierkę
na przedziwną sławę
darowała niepiśmienny świat
ikonostas napełniony tęczą barw
dumę z natchnionych dłoni
oto karpackie miasteczka
spojrzenia świętych
zamknięte niepojętą doskonałością linii
świat godny Pantokratora
na skrawkach papieru
stworzony ułamaną kredką
miliony pamiętliwych kresek
tysiące zadziwionych kolorów
krzyczały gazety
lśniły sale wystawowe
on samotnie odchodził
w skrzyżowane kreski umierania
dziś szukam niezgrabnego cienia
na krynickim deptaku
jutrzni nad kopułą cerkwi
gór najeżonych zielenią świerków
wniebowstępującą
czasu co przemknął obok
na dworcach małych miasteczek
dziś czekam na drgnienie swiatła
gdy czapka torba farby suche od tęsknoty
wypłyną obłokiem z malowanej skrzyni
i z cerkiewnymi świętymi
odnajdą niebo złote

oto nastał ten dzień
z ciemności

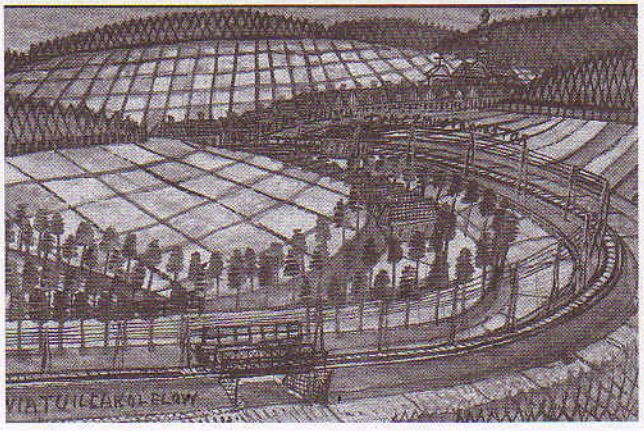

БАРБАРА ПАЛЮХОВА

Никыфор

Глухавий, з паличком, невеличкій, в шапці,
під кашкєтом очы, лице – лубок бука,
в грудьох пострямбане, шыте тоньком нитком
ґірского повітря. Матір зза пазухы
серця і фартуха вытігала ци то
пару ґроши сонця, ци танір поливкы;
входил і при вікні сідал, з деревяном
скриночком таланту. Высербувал тепло.
Дайте хлєба, пані, дайте, пані, мліка.
Вшыткы барвы сьвіта на кінци языка
носил, зберал пензльом. Стара постіль полна
пінязи, папірків спред войны. В сіннику
дакус повоєнных. Ей буде богатий
маляр, што з фарбами попри Міцкєвічу*
присідат на мурку. Нибы лебедиці
кєпешат ся пані, панове спід іглы.
Лебедины хмары стріпували дощу
лыскаючіст. Товды під філяры Дому
Купельного, або во старій пияльни
крыл голову полну скарбницьом уявы,
нич заснул в годині смерти акварелі.

Тін Дровняча гнеска в Божій Ґалереі
попиват сой тею з мой Матери тіню.
І бані церковок тугом позлачены
небом ся качают. Як ябка осіню.

WŁADYSŁAW GRABAN

Drowniak

w 20 rocznicę śmierci

Nikifor zwany Krynickim
już nie maluje pejzaży
cerkiewek chat
ani małomiasteczkowych domostw
Tylko jesień zagląda
zazdrośnie do jego akwarel
obiega cicho koloryt ikonostasu
otula drżące dłonie świętych
w pajęczynowy zachwyt
W słonecznym chłodzie
pusty murek
na którym siadywał mistrz
porzucone kartoniki
Nie zakwitną na nowo
barwami Beskidów
szachownicą pól
ani krzyżowym lasem jodeł
są niepotrzebne
w sporze bezimiennych Drowniaków

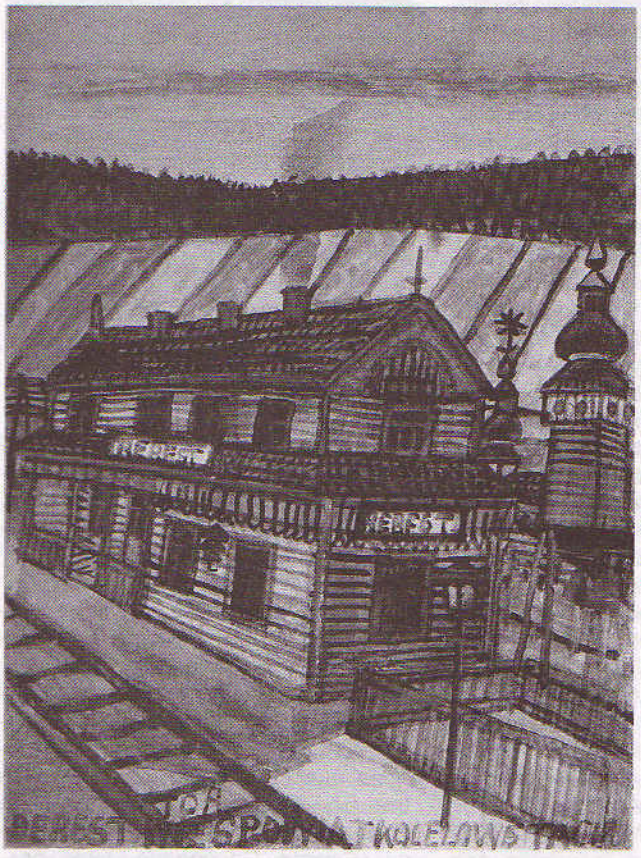

З польского перевьюл Петро Мурянка

* Памятник Міцкєвіча на променаді в Креници, під якым Никыфор любил просіджувати.

АНДРИЙ КОПЧА

Малювати, малювати

Сцена 6

Дептак в Креници. НИКЫФОР сідит на мурку і малює. ДІТВОРА крутит ся коло нього і од часу до часу му докучат. КУРАЦИЮШЫ спацеруют, але часами дакотрий затримат ся коло Никыфора і приземат ся його малюнком.

НИКЫФОР: (*одганяючы діти палицьом*) А пішли вы одталь, пішли!
КУРАЦИЮШКА: (до КУРАЦИЮША): Patrz pan. A ten znowu tutaj. A słyszałem, że wysiedlili go na Ziemie Odzyskane.
КУРАЦИЮШ: A wysiedlili, proszę szanownej pani, wysiedlili. A wrócił z powrotem. Bez pozwolenia, proszę pani. Samowolnie.
КУРАЦИЮШКА: A co na to władze?
КУРАЦИЮШ: Podejrzewam, że jeszcze o tym nie wiedzą.
КУРАЦИЮШКА: A może trzeba je powiadomić?
КУРАЦИЮШ: Mądra rada. Gdzieś tutaj widziałem milicjanta. (*розберат ся*)
КУРАЦИЮШКА: No tak, ale jak jest potrzebny to oczywiście nigdy go nie ma.
КУРАЦИЮШ: (*вказуючы паличком на другу сторону*) Tym razem nie ma pani racji. Jest po drugiej stronie ulicy.
КУРАЦИЮШКА: A tak, rzeczywiście. (*до Міліцияната*) Panie władzo! Panie władzo! Może pan tutaj podejść?
(*МІЛИЦИЯНТ підходит до Курацыюшы.*)
МІЛІЦИЯНТ: O co się rozchodzi, obywatelko?
КУРАЦИЮШКА: Bardzo przepraszam, że pana fatyguję...
МІЛІЦИЯНТ: Teraz do władzy zwraca się: obywatelu, obywatelko.
КУРАЦИЮШКА: No tak, rzeczywiście... przepraszam...
МІЛІЦИЯНТ: Na drugi raz uważajcie, obywatelko. A teraz mówcie jaką macie do mnie sprawę?
КУРАЦИЮШКА: (*тихо*) Widzi obywatel władza tego włóczęgę siedzącego na murku?
МІЛІЦИЯНТ: No widzę... Przecież to obywatel Nykifor... Miejscowy malarz prymitywny.
КУРАЦИЮШКА: No tak, to prawda. Ale on tutaj przebywa nielegalnie.
МІЛІЦИЯНТ: Jak to nielegalnie?
КУРАЦИЮШКА: No, bezprawnie. On teraz powinien przebywać na Ziemiach Odzyskanych. To Łemko. Ukrainiec. W zeszłym roku został tam wysiedlony. (...)

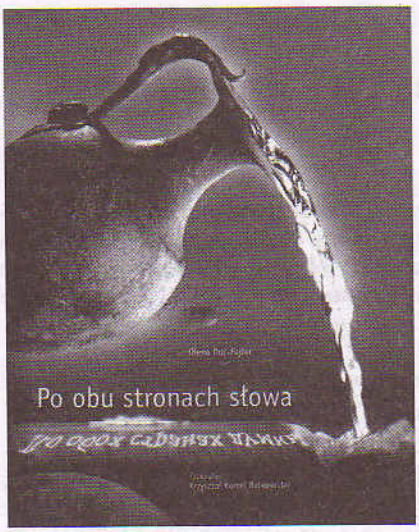

Олена Дуц-Файфер, ПО ОБОХ СТРАНАХ ДУМКЫ / PO OBU STRONACH SŁOWA; фотоґрафії: Krzysztof Kornel Balawender. Выд. Стоваришыня „Руска Бурса", Ґорлиці – Ліґниця 2008, стор. 106

На тоту збірку Олены Дуць-Файфер ждати треба было барз долго, вышла она по першій єй горсточці поезиї *В молитовным блюзнірстві...* о двадцет три рокы. Фалат часу! Зато міг бы сой дахто необізнаний одраз задати зьвіданя – ци авторка, кой так долго як поетка едиторско „молчала", трактує поезию як дашто важне во своім творчым жытю. По части было бы то оправдане зьвіданя, адже сама Др Олена Дуць-Файфер, на штоден піняжно і творчо занимаюча ся науковом працом, не видит во своіх вершах стихії, яка до края завладнула бы єй жытьом. Та заправды лем по части оправдане такє пізриня. Бо попри цілій вазі для нашой культуры єй наукового дорібку, поезию Оленину вцалі – і то в тым самым, народным вымірі – не мож назвати чымси марґінальным. Для ней самой тіж, хоц як ся пред том правдом боронит, писаны вершы не сут лем пятым колесом, а бодай тым акуратні четвертым, єдным, але без котрого єй коляска жытя не владна бы была промірювати просторі і часу, без чого – знам тото добрі-предобрі – Олена не година бы была понести бремене, што не оминуло і ю, молоду преці іщы.

Сеса едиторска страна є тіж дакус мыляча. Правда, авторскых збірок Олена (мы так близкы собі, же выбачыт мі хыбаль тото прилюдне „ты"-каня) не выдавала, але єй вершы, наступны і наступны, по сьвіту ходили, публикуваны были в збірных выданях, в антоло ґійках і грубезных антоло ґіях. Позвольте же перечислити спрібую (бо не знам ци дашто не мину): *Łemkowie piszą* (Kraków 1989), *Поза традиції* (Оттава 1993), *Русински / руски писні* (Нови Сад 1997), *La litterature Lemko [...]* (Lille 2001), *Ци то лем туга, ци надія* (Ліґниця 2002), *W liliowej ciszy* (Piwniczna 2003). То як на поетесу, представительку народу невеличкого численні, народу доптаного – ниякнемало.

Што до явліня ся самого нового, окремого выданя, мож бы розвинути мысель з першого речыня того слова ци тіж повторити што хтоси, колиси о чымси чыісым в даным кругу повіл: *высока уж пора* на тото. І же жданя было так должезне – выданя слушні явило ся нестрічано прекрасне, в альбомовій формі з ілюстраціями–фотоґрафіями выдатного артисты свого ремесла – Кшыштофа Корнеля Балявендера. І ту тіж мож повторити колиси выречене: вартат єдно другого ци як гварят Поляци: Wart Pac pałaca.

Гей, прекрасне і єдно, і другє. Та я особисто – і ту моя єдина не до кінце захоплююча увага – не виджу того спряжыня щесливым. Може-м сьвіт видіти навчений інакше, може лем дідовой єм ментрикы, тупий ґу сучасности, але мі речены ілюстраціи, хоц – повторю – як красны, не ілюструют Олениного поетычного сьвіта. Бо то два ріжны сьвіты.

Быти може децидуючы ся на такє спряжыня, хтіло ся підкреслити інчіст той поезиї, поезиї не лем лемківской, поезиї яка далеко выходит *поза традиції*. Акуратні, такій наголовок носит спомнена выжше єдна з антоло ґій, в якій вміщены сут Оленины вершы і в якій єй редактор, Богдан Бойчук, пише: [...] *Дуць* (...) *переставляє лемківську говірку з локальних рейок на універсальні, або, висловившись образно, переінструментовує з лемківської ліри на електронну ґітару модерної поетики. І цим її роля особлива.*

То вшытко правда, але хотячы однести ся до самого початку попереднього акапіту, до оной не лем лемківскости – ту, одбиваючы пилочку, обертаючы справу нарубы, а так направду – на лице, треба повісти, же Оленина поезия, попри цілій єй модерности, в основі, так через язык орґіналу як і дух во ній вміщений – є передовшыткым лемківска. І видок Церкви Василія Блаженного в Москві попри Олениным *іконічным одбитю німого страху* іритує. Бо преці верш мож было ілюструвати на сімдесят сім електронічных способів лемківском церквом, тым святым, высублімуваным нашым символом, од котрого преці Олена не втіче. Видок хыжы попри Олениным вершы *Хыжа*, ґу котрій *треба (...) ими // жэбы на все вернути* справлят вражыня якбы Олена хтіла вертати до Рязаньской Ґубернії.

Мож бы подумати, же автор фотоґрафій не зна Лемковины з автопсиі. Же так не є, видно з деякых фотоґрафій. А уж ревеляційном є фотоґрафія з Олениным подвійным одбитьом (з темныма окулярами на челі), одбитьом в облачку, вікні, якє сивом паучыном вяже завітню давнину з електронічном сучасністю.

І так бы мало быти в цілым. І так, будучы дома, были бы мы по обох сторонах слова.

Ігорь Керча, СЛОВНИК РУСИНСЬКО – РУСЬКЫЙ, Выд. ПоліПрінт, Ужгород 2007; том І – А-Н стор. 608, ISBN 978-966-7966-50-8, том ІІ – О-Я, ст. 608, ISBN 978-966-7966-51-5

Видячы пред собом тоту монументяльну працу з превеликым зачудованьом задумую ся глубоко – як єден чловек, в часі порівняно короткым годен был ю створити. Хто шлідил нашу „Бесіду" роками, знає кілкома інчыма справами занимал ся Ігор Керча за тых парунадцет років русиньского одроджыня. Знає вершы Славка Слободана, знає прекрасны тлумачыня з мадярского язика (в нас, правда, транспонуваны до нашой домашньости, але зо збережыньом Керчовой языковой красы, масности бесіды його рідной Підкар-

патской Руси), знає приближеных нам *Нашых добрых Русинів* Дюлі Крудія, знає з „Лемківской Ластівочкы" *Матяша короля Русинів*; неєден ачий споперед нас мал в руках Керчову *Утюзнину* – чытанку про недільны школы, яка мала уж і другє выданя, і в якій помістил тіж лемківскых творців, за што мы уж авторови дякували в колишнім омовліню того выданя („Бесіда" нр 64), ай подяку складаме раз іщы. Кєд до Керчового труду додати його вступны слова до преріжных выдань, його языкову поміч вельом слабоязычным тузам, тоту, о котрій знаме і о котрій не знаме – велич його працы, особливі працы выданой остатньо (хоц ачий мусіла ся она продолжувати роками, попри інчых), заправды година поставити нас в цапкы.

„Словник русинсько-руськый" Ігоря Керчы, як пише ся в статистычных даных, має докладні 58155 слів розміщеных в 54710 гніздах. В гніздах тых окрем загальноприйнятых ґраматычных означынь подано в якых нашых словникового тыпу джерелах выступує дане слово (н.п. ЯГ – пізрий ниже – то *Словник лемківскопольскій; польско-лемківскій Ярослава Горощака*); дале, очывидні, є чужомовний одповідник слова, ту росийскій, і іщы дале подано примір з русиньской літературы, де тото слово вміщат ся в контексті речыня, выслову, з його тлумачыньом на росийскій язык. На примірі выглядат тото так:

зелені | ***ти*** inab intr АГ БГ ЕБ ЛЧ НТ ЯГ =зеленеть; *~ти ся =зеленется; *ци тоты высокі горы и зелені розлогы не ~ют ся так само про мене, як и про чісаря? [Ґрв] =разве эти высокие горы и зелёные просторы не зеленеют так же для меня, как и для цесаря?;

Такой 55 тисячи подібных гніз. Подумайте, кілко то труду, кілко то переверненых карт; ай окремо поданы сут сотками джерела з якых автор черпал.

Посвячат автор свій труд Матери: *Памяти Єй, котра ввела ня до шырокого світа пішниками материньского слова*.

За мотто же свого труду выбрал автор выслів єдного з давнійшых нашых корыфеів, Гіадора Стрипского: *Коли простудіуєте ...глубокості і высокості народного языка, тогды из того хосна буде.*

Гей, з ТОГО вельо хосна буде! Уж є. Нам же, за дар щедрий, остає подякувати щыро Ігорьови Керчы, подати шапку долов.

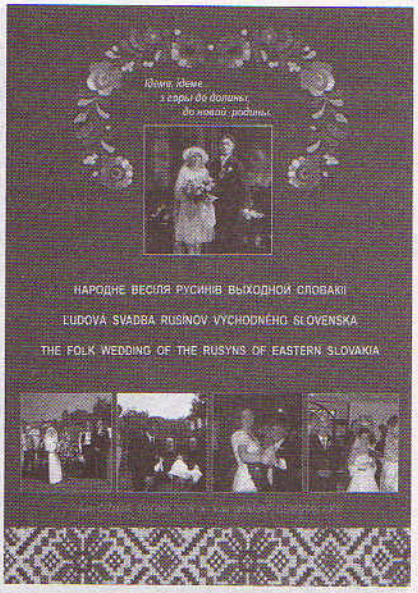

Іван Чижмар, НАРОДНЕ ВЕСІЛЯ РУСИНІВ ВЫХОДНОЙ СЛОВАКІЇ, выд. автора, Свидник 2006, стор. 320, ISBN 80-89244-14-9

На лемківскым подвірци весіля, бране під увагу етноґрафів, пак выдавців, аматорів ци професионалістів не было рідкым явиском. На просторі такой 150 остатніх років явило ся вельо выдань зо записами обычайовости, пісенности, так в загалным виджыню духовой культуры, як і зауженых до самого весіля, з остатнім *Лемківскым весільом* І. Мадзіка і В. Максимовича сперед кілкох років. Але так обшырні, комплексово потрактуваного весіля в окремым выданю, як тото што го маме пред собом, іщы не было.

Здає ся, же і автора, котрий был бы так близко душом і тілом зжытий з народным весільом, тіж іщы не было. Іван Чижмар, роджений 1936 р. в Сухій на Пряшівщыні, гушляр самоук, уж як 13-літній хлопец, на гулях што купил му няньо в Цигана (першы были зроблены з вербины), заграл на весілю. Пак, як гудак, за парудесят років ходил по весілях. Не лем грал, але і записувал (уж од 1958 р.), фотоґрафувал. В меджечасі (1966-1971) екстерном закінчыл в Брні етноґрафічны студиі. Пак публикувал, фільмувал, мал студийны награня, робил сценоґрафіі, фотоґрафічны выставы, концертувал (має свої награня як артиста-сьпівак) і орґанізувал концерты по цілій бывшій Чехословациі.

Книга *Народне весіля Русинів выходной Словакії* є трудом його жытя, радісного (як радісний є він сам), але і плідного. Книга незмірні цінна, богата етноґрафічным матеріалом, труд любителя, але і професионалісты. Найдеме ту вшытко, пашпортизуване, од спросин по укладаня молодят спати, од сьпіванок (з нотами), танців, по весільны стравы, од промов старосты по народну маґію. Абсолютном векшістю сут то матеріалы зобраны автором на Пряшівщыні, але мож ту найти і шувні богатства нашой Лемковины.

До книжкы залучены сут дві мультімедіалны платні. Тіж дакус позацензуровий (зато не в головным тексті) додаток, брошурка (але тіж з нотами) *Весільны, свяльбяны співанкы з еротічным мотівом*. Так, по очепинах уж, на веселу голову, барз придатне.

ЛЕМКІВСКІЙ РІЧНИК 2008, ред. Петро Трохановскій, выд. Стоваришыня Лемків, Креница – Ліґница, стор. 184, ISBN 978-83-923771-9-1

Традицийні, не буду шырше представлял выданя собом редаґуваного. Повім лем, же в цілости посвячене є оно 90. річници Лемківской Народной Республикы. Сут в ним материялы уж знаны, як др. Богдана Горбаля *Політычна діяльніст Лемків на Лемковині – 1918-1921* (ту переведене на лемківскій язык), але тіж його новий, барз одкрывчий труд о Ярославі Качмарчыку – з ревеляцийныма знимками, од кінця XIX ст. почынаючы. Сут ту спомины др. Симеона Пыжа з дотычного періоду, публикуваны пред 50. роками, отже рідко доступны. Є красна література – поезийом, драмом, прозом – вміщаюча анонсуваны ту події.

Річник є до придбаня під адресом ГЗ Стоваришыня Лемків. **(пт)**

МИХЕОН ХУН-КАН

Як Мудрило побідил напастника

Попри досконаліню своіх знань і мудрости, Мудрило вправлял ся в ріжных способах борбы в школі вызначного сьвітового Тренера. Єдного вечера, кєд ся такой вертал з тренінґу, выскочыл попред него якысий драб, видимо векший та міцнійший од него, та прогварил грозным голосом:

– Давай пінязі! Шытко што маш.

Хоц заскочений наглістю, Мудрило ани кус ся не встрашыл і твердо повіл:

– Не дам!

– Товды ти сам возму – загрозил молодий напастник та рушыл на Мудрила.

Во мгновіню ока Мудрило схопні одбил його напад, хватил го за руку, змысні ся обернул і напастник клячал під ним йойкаючы. Пак Мудрило притиснул окріслений пунктик на тілі напастника і такой ціла його рука, котром ся загнал, затерпла. Пустил го, а тот, збішений, скричал:

– Бавил бы-с ся на Японцях! Тераз вкажу я ти домашню науку.

Здоровом руком вытягнул спружыновий ніж і зас рушыл на Мудрила. Та Мудрило зас схопні одбил його напад і збуй нашол ся другіраз на колінах, з другом затерпненом руком. Товды му Мудрило приповіл:

– Кому не дост раз, треба двараз. А што не мож мудрістю, треба схопністю. А тераз давай вшыткы свої пінязі.

– Шак ты нич не ліпший од мене, кєд мя хцеш ограбити – зачал ся одмагати збуй, фынкаючы.

– Не треба мі твоіх пінязи, але тобі потрібна порядна наука. А тоты пінязі даме як твою добродячну офіру школі мойого Тренера – най продолжат вчыти як треба поступувати з такыма як ты.

З языка бачваньскых Руснаків злемківщыл Петро Мурянка

Михеон Хун-Кан (родж. Мирон Канюх)

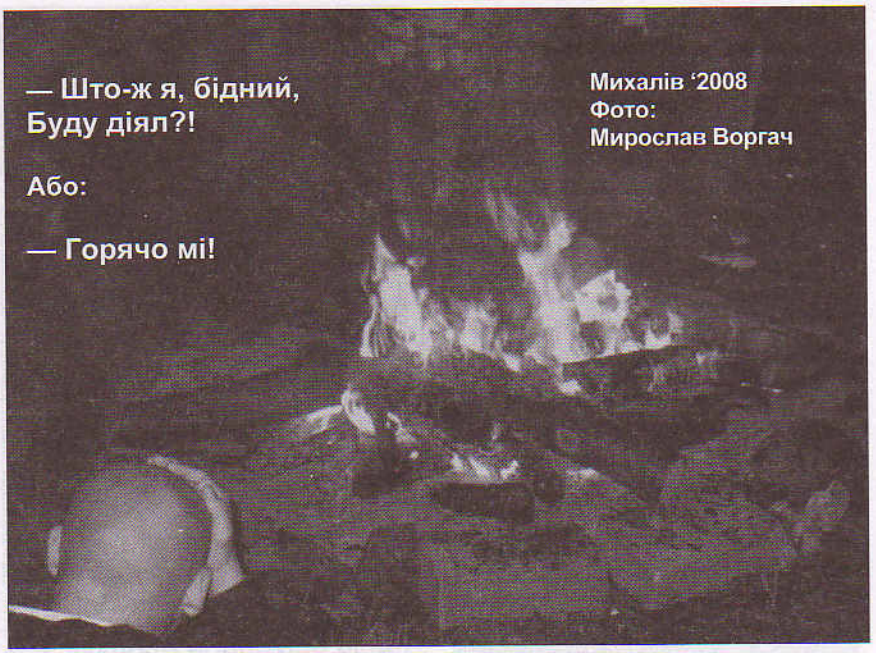

Приповідкы народів – 2 (італіяньскы)

Хцеш мати яйце – позволь курі кодкодакати.

Ховат іґомость люди – ховают і іґомостя.

Легше єст выконати, што ся мыслит, нич выконати, што ся повідат.

Аж і по найліпшым дни надходит ніч.

Хто вшытко хце, не ма нич.

Хто довірят заєдно, вмерат сьпіваючы.

Каждий Адам має свою Єву, за котру кару одберат.

Хто малює лице, мыслит о заді.

Хто годен повісти як кохат – кохат за мало.

Дівча во вікні як виноград при пути: каждий хце скубнути.

Супружество і макарон не смакують на зимно.

Не жен николи за жінком, так як за трамвайом, поіхат наступний.

Ниже пупка врода, правда і ріліґія не мают значыня.

Максим і Клим

— Пізрий Климе — повідат Максим, водячы очами по дівках на кєрмешы в Креници — яка нона гадиця смаковита.

— Може і так, Максим, але вечерю і так будеш ід дома.

•

— Кєд ся побереме — гварит друга Климова пред шлюбом — будеме ділити вшыткы старункы.

— Я не мам ниякых старунків!

— То-ж гварю: кєд ся побереме.

•

— Як долго, Климе, мож нараз кохати дві бабы?

— Так долго, аж ся єдна з них в тым не полапат.

•

На ярмаку в Ґрибові Максим зарыват крас паню:

— Ци могла бы пані хвильочку зо мном постояти?

— А чом?

— Стратила ся деси моя жена. Але старчыт, же побудете ту зо мном, а она ся дораз найде.

•

— Вір жені, але ю не контролюй — радит Клим Максимови.

— Чом не контролювати?

— Жебыс міг дале вірити.

•

— Ци віриш, Климе, в любов од першого пізриня?

— Вірю, але все волю пізрити другій раз.

ГІАДОР СТРИПСКІЙ

Дідусьо Ондриш на проповідници

Был він (о. Андрей Попович, роджений 1809 р.) заправды народолюбцьом теплого серця, але такой был і чловеком барз бесідливым, з кым бы не бесідувал. А кед выступил по Євангелиі на проповідницю, товды уж ляли ся златы слова з уст потоком так, што даколи не было тому кінця-края. Бывало – як розбесідувал ся в проповіди, скакал з предмета на предмет, все новий та інчий на тілко, што кед пак здогадал ся, мусіл перестати і припомнути сой первісний темат, од котрого зачал.

Настал якысий великій праздник, гости было на фарі вельо (...). Дідусьо наш, не хтіл впасти во свою обычайну біду, та жебы не была ганьба пред гістми, записал сой гардіцько на папір цілу свою проповід і сховал до долгой ногавичной кышені. Кед пришол тому час, безпечно выступил на проповідницю. Слово за словом, квадранс за квадрансом, аж наш дідусьо нараз спамятал ся, ож зас далеко одскочыл од початкового тематy. Бесідувал своім способом безпосереднім і занимаючым так, як коли няньо байку оповідат дітям, а зато барз радо го слухали, але ту нагле біда: загакнул ся в бесіді і перестал розповідати... О чым бы треба тепер дале розправляти? Забыл цілком з чого вырушыл! Што ту чынити? Настала велика тишына в церкви, вшыток нарід позерат молчкы на дідуся. Попович нараз здогадал ся, ож має в кышени написаний текст...

— Мал бым іщы вельо до розповіданя, позаписувал єм про вас красны приклады, але не годен єм вам уж переказати. Най вас Богонько благословит і най даст вам, діточкы, вшытко тото добре, што в моіх ногавицях, амин!

(*Русинський дайджест 1939-1944*, ред. Михаил Капраль, Ніредьгаза 2008)

Послухайте вшыткы люде
лемківского роду —
хто в тым краю рідным, бідным
каламутит воду.
Послухайте, може ся вам
придаст тото в біді,
може навчыт шанувати
братів і сусідів.

(Амроз)

Місце для рефлексий

Зышол єм недавнечко на землю, ведений відомостями о дишпутах, „сполечнык консультациях", што тягнут ся уж од яри, жебы ся попризерати – ци не стоят уж пред лемківскыма селами таблиці кірилицьом писаны. Нее іх іщы. Але же онедолга будут. Же пішло уж писмо до высоких урядів (бо ся „бьєлянчанє родовіщі" до них одкликували) і лем ждати – а дециізия, для нас хосенна, надыйде, же ден зо дня староство пришле умысных з гардыма таблицями – по польскы і по лемківскы.

А я бы вам, людонькы, радил малювати самым таблиці, не озерати ся на уряд. Правда, Штефаніевскій намалював і поставил на своій загороді, але му тото нічном порам зніхєлювали. Та остатньо молили ся іґомості і єґомосьцє в інтенциі „спокою". А по такій молитві спокій мусит быти! **(пт)**

W NUMERZE:

str. 2 – prezentacja numeru;
str. 3 – *Nowiny - nie nowiny, nie tylko z Łemkowyny* – z życia łemkowskiego/rusińskiego kręgu kulturowego;
str. 4 – *Z dostępnej prasy, z komentarzem i bez*;
str. 8 – *Amerykanie chcą rozmawiać po łemkowsku* (Halina Małecka) – reportaż z lekcji języka łemkowskiego w Ruskiej Bursie;
str. 9 – *40 lat Muzeum – Skansenu Łemkowskiej Kultury w Zyndranowej* (PeTro);
str. 10 – *Daj Wam, Boże, zdrowia* (Petro Trochanowskij) – refleksje n.t. łemkowskich nazw miejscowości;
str. 12 – *Łemkowyna i sprawy nie tylko łemkowskie 1996* (Bohdan Horbal) – reportaż, kontynuacja;
str. 13 – *O ostatniej Watrze zmiast artykułu myśli kilka* (PeTro) – dot. XXVIII Łemkowskiej Watry;
str. 16 – *Takie wesele w naszych górach rzadko bywa* (Halina Małecka) – reprtaż z Gładyszowa, Pętnej;
str. 18 – *Czmel. Tu zostaniemy na długie lata* (Łuka Suk) – wspomnienia, kontynuacja;
str. 19 – *Jak nasi księża żyli* (Antonyj Hodynka);
str. 20 – *„Dialog pomiędzy kulturami* (Ilona Andraszko) – w 40. rocznicę śmierci Nikifora;
str. 22 – Z cyklu *Rusyniania w obcojęzycznej literaturze – Pieśń o Nikiforze* (Wanda Łomnicka-Dułak); *Nikifor* (Barbara Paluchowa) – wiersze;
str. 23 – Z cyklu *Współczesna twórczość łemkowska - Drowniak* (Władyslaw Graban); *Malować, malować* (Andryj Kopcza);
str. 24 – „Z wydawniczej półki": *Po obu stronach słowa* (Olena Duć-Fajfer); *Słownik rusińsko-rosyjski* (Ihor Kercza); *Wesele Rusinów wschodniej Słowacji* (Ivan Čižmar); *Rocznik Łemkowski 2008* – recenzje
str. 26 – *Jak Mudryło pokonał napastnika* (Mycheon Chun-Kan) – powiastka; *Przysłowia narodów (włoskie); Maksym i Kłym* – dowcipy;
str. 27 – *Dziaduś Ondrysz na kazalnicy* (Hiador Strypskij) – powiastka; *Miejsce na refleksje* (pt).

Na pierwszej stronie okładki: *Przeminęły Watry*, foto: Myrosław Worhacz;

Na ostatniej stronie okładki: *W ukłonie Nikiforowi*, foto: Piotr Basałyga

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

„B E S I D A" - dwumiesięcznik Zarządu Głównego Stowarzyszenia Łemków ♦ Redaguje zespół: Piotr Basałyga, Helena Duć-Fajfer, Andrzej Kopcza, Damian Trochanowski - redaktor naczelny, Piotr Trochanowski ♦ Adres redakcji: 33-380 Krynica Zdrój, skr. poczt. 83; e-mail: besida@gmail.com ♦ Kolportaż: Zarząd Główny Stowarzyszenia Łemków, 59-204 Legnica 6, ul. Zofii Kossak 6 (internetowa strona: http://www.stowarzyszenielemkow.pl) - na ten adres należy składać zamówienia na prenumeratę ♦ cena pojedynczego egzemplarza – 3,50 zł,- plus opłata za przesyłkę. Przedpłata na prenumeratę roczną, z kosztami przesyłki - 33,00 zł. Konto: PEKAO SA o/Legnica 03 1240 1473 1111 0000 2521 9690 z dopiskiem: Na prenumeratę „Besidy"

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów. Poglądy redakcji nie zawsze są zbieżne z poglądami autorów artykułów.

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

Numer wydano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji

Нова, прекрасна традиция: Никыфорови – Епифанови Дровнякови поклонитя ся ідут Молодята; ту Оля (з дому Ґрыч) і Андрий Васулі.

Walter Maksimovich
Digitally signed by Walter Maksimovich
DN: cn=Walter Maksimovich, o=www.lemko.org, ou, email=walter@lemko.org, c=US
Date: 2010.03.03 10:58:17 -05'00'